

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**LIBERALIZACIJA SVETOVNE TRGOVINE S
KMETIJSKIMI PROIZVODI V OKVIRU WTO**

Ljubljana, julij 2005

VERONIKA ERZAR

IZJAVA

Študentka Veronika ERZAR izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom mag. Katje ZAJC in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 26. julij 2005

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 OSNOVNA NAČELA IN POGAJANJA V OKVIRU GATT	2
2 TRG KMETIJSKIH PROIZVODOV	4
2.1 ZNAČILNOSTI KMETIJSKEGA SEKTORJA	4
2.2 USMERJANJE TRGA KMETIJSKIH PROIZVODOV S STRANI.....	5
DRŽAVE.....	5
Uvozne kvote.....	6
Izvozne subvencije	7
Prelevmani.....	9
2.3 VKLJUČITEV KMETIJSTVA V POGAJANJA O MEDNARODNI TRGOVINI.....	10
2.4 KMETIJSKI TRG V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE.....	10
2.5 KMETIJSKI TRG V EVROPSKI SKUPNOSTI.....	11
3 URUGVAJSKI KROG	12
3.1 DOSTOP NA TRG ZA KMETIJSKE PROIZVODE.....	13
3.1.1 Tarifikacija	13
3.1.2 Tarifne kvote	14
3.1.3 Posebni zaščitni ukrepi.....	15
3.2 DOMAČA PODPORA	15
3.2.1 Zelene subvencije	15
3.2.3 Modra subvencija	16
3.2.4 Nedovoljene subvencije	16
3.2.4.1 Stopnja de minimis podpore.....	17
3.2.4.2 Skupna mera podpore.....	17
3.2.4.3 Ekvivalentna mera podpore.....	18
3.3 IZVOZNA KONKURENCA	18
4 POSTOPEK IMPLEMENTACIJE SKLEPOV URUGVAJSKEGA KROGA (1995-2001).....	20
4.1 DOSTOP NA TRG.....	21
4.1.1 Tarifikacija	21
4.1.2 Tarifna kvota	22
4.1.3 Posebni zaščitni ukrepi.....	23
4.2 DOMAČA PODPORA	23
4.3 IZVOZNA KONKURENCA	25
4.3.1 Izvozne subvencije	26
4.3.2 Druge oblike izvozne konkurence.....	28
4.3.2.1 Izvozni krediti	28
4.3.2.2 Pomoč v hrani.....	28
4.4 STALIŠČA POGAJALSKIH SKUPIN PRED NOVIM KROGOM POGAJANJ	29
4.4.1 Evropska unija.....	29
4.4.2 Združene države Amerike	30
4.4.3 Države v razvoju	30
5 RAZVOJNA RUNDA.....	31
5.1 PRVA IN DRUGA FAZA: marec 2000 – marec 2002.....	31
5.2 ČETRTA MINISTRSKA KONFERENCA V DOHI IN PRIPRAVE NA FAZO NAČINOV IN POGOJEV: marec 2002 – julij 2003	32
5.3 PETA MINISTRSKA KONFERENCA V CANCUNU	33
5.4 PRIPRAVA NA FAZO NAČINOV IN POGOJEV ZA POGAJANJA	35
5.4.1 Pismo o ukinitvi izvoznih subvencij	35
5.4.2 Pogajanja v Ženevi	36

Pogajanja v marcu	36
Šesta Ministrska konferenca: julij in avgust 2004	36
5.5 TRIJE STEBRI V OKVIRU RAZVOJNE RUNDE.....	37
5.5.1 Dostop na trg	37
5.5.2 Domača podpora	38
5.5.3 Izvozna konkurenca.....	39
6 SKLEP.....	40
LITERATURA.....	42
VIRI.....	44

SLOVAR

Aggregate Measurement of Support (AMS)	skupna mera podpore
Amber Box	nedovoljene subvencije
Blended formula	»mešana formula«
Blue box	modre subvencije
Ceiling bindings	vezava carinskih stopenj
Common Agriculture Policy	Skupna kmetijska politika
De minimis support	minimalna podpora, ki ne presega 5% vrednosti proizvodnje v razvitih državah (10% v državah v razvoju)
Direct payments	neposredna plačila kmetom
Dirty tariffication	umazana tarifikacija
Equivalent Measure of Support (EMS)	ekvivalentna mera podpore
Farm Act	sporazum kmetijske politike v Združenih državah Amerike
First – come, first – serve	kdor prvi pride, prvi žanje
Fixed external reference price	fiksna zunanja referenčna cena
General System of Trade Preferences	Splošni sistem trgovinskih olajšav
General System on Preferences	Poseben dogovor o sistemu olajšav
General System on Tariff an Trade	Splošni sporazum o carinah in trgovini
Green box	zelene subvencije
In – quota rate	nižja carinska stopnja za blago znotraj kvote
Institutional or administered price	uporabljena administrativna cena
International Monetary Fond	Mednarodni denarni sklad
International Trade Organization (ITO)	Mednarodna trgovinska organizacija
Licence on demand	dodeljevanje uvoznih dovoljenj
Most favoured nation	Pravilo največje ugodnosti oziroma načelo nediskriminacije
Non - product - specific support	podpora, ki ni vezana na določen proizvod
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
Out - of – quota rate	višja carinska stopnja za blago zunaj kvote
Price support	pomoč v ceni
Producer Support Estimate (PSE)	agregatna mera, ki združuje carine, izvozne subvencije in domačo podporo
Product - specific support	podpora, ki je vezana na določen proizvod
Set – asides	zmanjšanje količine obdelovalne površine
Special safeguard provisions	posebni zaščitni ukrepi
Swiss formula	Švicarska formula
Tariff peaks ali megatariffs	visoke carinske stopnje

Tariff rate Quota (TRQ)	tarifna kvota
United States Department of Agriculture (USDA)	Oddelek za kmetijstvo v Združenih državah Amerike
Waiver	posebna obravnava oziroma izjema za uvozne ovire
World Bank	Svetovna banka
World Trade Organization (WTO)	Svetovna trgovinska organizacija

UVOD

Začetki kmetijstva sodijo v sedmo in deveto tisočletje pred našim štetjem. Kljub temu še danes kmetijstvo v vsaki državi predstavlja eno izmed najpomembnejših gospodarskih aktivnosti, saj je hrana osnovni vir preživetja. Predstavlja relativno zaščiten in zaprt del gospodarstva, na kar so vplivale predvsem značilnosti ponudbe in povpraševanja. Vsi ti ter še nekateri drugi dejavniki so vplivali na to, da je bil proces liberalizacije svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi v primerjavi z liberalizacijo industrijskih proizvodov odložen za pol stoletja. Do prvih korakov k liberalizaciji mednarodne trgovine s kmetijskimi proizvodi je prišlo šele z Urugvajskim krogom pogajanj. Liberalizacija, ki so jo želeli doseči z multilateralnimi trgovinskimi pogajanjmi, naj bi državam preko specializacije omogočala povečanje produktivnosti svojih virov ter s tem doseganje višjega življenjskega standarda.

Namen diplomskega dela je prikazati proces liberalizacije svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi, nasprotujoča si stališča najpomembnejših držav, ki so eden glavnih vzrokov za počasen razvoj liberalizacije od prvih začetkov v Urugvajskem krogu, preko obdobja implementacije dogovorjenega, vse do zadnjih pogajanj v okviru Razvojne runde.

Posamezna pogajanja so dolgotrajna, predvsem zaradi nasprotujočih si stališč držav članic. Nadaljevanje pogajanj po mnenju večine kritikov sledi šele, ko nek navidezni sporazum dosežeta ključna subjekta pogajanj Evropska unija in Združene države Amerike.

Diplomsko delo sem razdelila na pet poglavij. V prvem poglavju na kratko prikazujem osnovna načela in pogajanja v okviru sporazuma GATT. V drugem delu bom poskušala predstaviti značilnosti trga kmetijskih proizvodov s strani ponudbe in povpraševanja, različne carinske in necarinske ukrepe, ki jih uporabljajo države za zaščito domačih proizvajalcev kmetijskih proizvodov ter za povečanje izvoza. Poleg tega v tem poglavju podrobneje obravnavam kmetijska trga v Združenih državah Amerike in Evropski skupnosti, ki tekom pogajanj o liberalizaciji svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi igrata ključno vlogo poleg skupine Cairns.

Tretje poglavje prikazuje Urugvajski krog, ki predstavlja prelomnico na področju liberalizacije svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi. V okviru poglavja sem se lotila podrobnejše analize treh ključnih stebrov pogajanj: dostopa na trg, domače podpore in izvozne konkurence. Sledi mu obdobje implementacije Urugvajskega kroga, v katerem povzemam dosežke obdobja implementacije po posameznih stebrih ter stališča Evropske unije Združenih držav Amerike in držav v razvoju pred začetkom novega tisočletja, ko mu sledi nov krog pogajanj.

V petem delu prikazujem potek še ne zaključenega zadnjega trgovinskega kroga, poimenovanega tudi Razvojna runda. V podpoglavjih, ki si sledijo, podrobneje opisujem posamezne faze Razvojne runde, vse od prvih srečanj, ki jih je določil 20. člen Sporazuma o

kmetijstvu v začetku leta 2000, preko četrte ministrske konference v Dohi in zadnjih pomembnejših pogajanj v avgustu 2004. Poglavje zaključujem s ponovno podrobnejšo analizo treh stebrov, v kateri želim prikazati spremembe tekom Razvojne runde in izhodišča za nadaljevanje pogajanj.

1 OSNOVNA NAČELA IN POGAJANJA V OKVIRU GATT

Splošni sporazum o carinah in trgovini (General System on Tariffs and Trade - GATT) je v poznih 40. letih nastal kot posledica želje, da bi ustanovili Mednarodno trgovinsko organizacijo (International Trade Organization - ITO) s tehtno močjo. Takoj po drugi svetovni vojni so želeli pospešiti liberalizacijo trgovine in spremeniti protekcionistično zakonodajo, ki je posledica dogajanj 30. let prejšnjega stoletja. V tem obdobju je prihajalo do carinskih vojn med posameznimi državami, ki so povzročale izgube v mednarodni trgovini. Vzrok za vojne je bila usmerjenost držav v restriktivne zunanjetrgovinske ukrepe. Želeli so oblikovati organizacijo, ki naj bi poleg Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke za obnovo in razvoj predstavljala enega izmed treh stebrov Bretton Woodske institucije. Njen osnovni namen naj bi bil zagotavljanje stabilnega in predvidljivega mednarodnega trgovinskega okolja, ki bo omogočalo nadaljnjo liberalizacijo in rast svetovne trgovine ter rast zaposlovanja in investicij. Pri pogajanjih o nastanku ITO-ja, ki naj bi deloval kot posebna agencija Organizacije združenih narodov, je sodelovalo več kot 50 držav.

Še pred zaključkom pogajanj o ustanovitvi ITO-ja se je 23 držav leta 1946 odločilo, da bodo sprejele začasni sporazum, ki bo skrbel za urejanje svetovne trgovine do ustanovitve ITO-ja. Leta 1947 je zato formalno pravno stopil v veljavo sporazum, ki je postal znan kot GATT. Rezultat prvega kroga pogajanj je bilo znižanje 45.000 carinskih stopenj, ki so predstavljale petino prometa svetovne trgovine. Od januarja leta 1948 naj bi predstavljal začasni sporazum o urejanju odnosov na področju mednarodne trgovine z blagom.

ITO je bila dokončno oblikovana na Konferenci združenih narodov o trgovini in zaposlitvi v Havani marca leta 1948. Havansko listino je podpisalo več kot 53 držav, vendar organizacija ni bila ustanovljena, ker je ni ratificiral ameriški senat in nekatere druge države. Kot razlog so navedli dejstvo, da naj bi s tem nekatere države pridobile prevelike koristi. Zato je GATT kljub temu, da je imel značaj začasnega sporazuma, vse do leta 1995 predstavljal mednarodno trgovinsko ureditev med nacionalnimi gospodarstvi oz. med državami zahodnega tržnega tipa.

V svojem dolgoletnem delovanju si je GATT postavil za cilj postopno in vedno globalnejšo mednarodno trgovino. Njegovo delovanje je slonelo na celostnih načelih, ki jih je poskušal prilagajati smernicam razvoja ter se tako prilagoditi situaciji, ki je odredjala trenutno stanje mednarodne trgovine v svetu:

- Načelo nediskriminacije oziroma pravilo največje ugodnosti (Most favoured nation) pomeni, da vsaka prednost in ugodnost, ki jo ena država udeleženka odobri drugi državi

udeleženci glede uvoznih in izvoznih carin ter dajatev, takoj brezpogojno velja za vse udeležence. Vsaka država pogodbenica GATT mora obravnavati vse pogodbenice GATT enako v smislu mednarodnih trgovinskih odnosov. Nekatere posebne ugodnosti so dovoljene le ekonomskim integracijam in državam v razvoju (DVR)¹.

- Načelo nacionalne obravnave določa, da nediskriminacija velja le za blago oziroma storitve po poreklu iz držav članic GATT. Hkrati načelo določa, da takšno uvoženo blago na trgu ne sme biti obravnavano slabše kot domači proizvodi.
- Načelo recipročnosti določa, da mora država članica, ki je deležna določenih ugodnosti s strani druge države, omogočiti tej državi enake ugodnosti. Če na primer posamezna država pogodbenica GATT da drugi pogodbenici trgovinsko koncesijo, mora druga država pogodbenica izdati ekvivalentno trgovinsko koncesijo (Kumar, 2001, str. 10).
- Načelo preglednosti predpisuje zaščito gospodarstva s carinami in ne dovoljuje neposredne kontrole zunanje trgovine, saj necarinski instrumenti zmanjšujejo preglednost zaščite (Jug, 1999, str. 14). S tem načelom so želeli povečati dostopnost trgov držav pogodbenic GATT.
- Načelo izjem velja predvsem za države z notranjimi težavami, države ki se povezujejo v integracije in nerazvite države. Pogodbenice so se dogovorile, da je za usmerjanje zunanje trgovine za tekstilne in kmetijske proizvode poleg carin mogoče uporabljati tudi druge ukrepe usmerjanja, na primer za tekstilne proizvode se lahko uporabljajo kontingenti ter za kmetijske proizvode prelevmani.

V času obstoja sporazuma GATT, in sicer od leta 1946 do leta 1995, je prišlo do večjih trgovinskih pogajanj ali krogov, ki so uspešno zmanjševala obstoječe carinske ovire med državami. Iz tabele 1 lahko razberemo, da je število udeleženk, ki so sodelovale pri posameznem krogu pogajanj, naraščalo, kar pomeni, da se je GATT odpiral globalnemu trgu.

Bistvena naloga GATT je bila torej zniževanje carinskih stopenj in njihovo ohranjanje na nižani ravni. Vsak poskus povišanja carinskih stopenj bi za državo kršiteljico pomenil nove stroške. Tako so se povprečne carinske stopnje za industrijske države v letu 1947 znižale na 40%, po Tokijskem krogu pogajanj so padle na 6,3% in rezultat Urugvajskega kroga so bile carinske stopnje v višini 3,8% (Brian, 1998, str. 66).

Začetni krogi pogajanj so bili namenjeni zmanjševanju trgovinskih ovir oziroma procesu zunanjetrgovinske liberalizacije, z razvojem in globalizacijo sveta se je večalo število

¹ Tako so razvite države državam v razvoju na podlagi posebnega dogovora o sistemu olajšav (General System on Preferences) za izvoz industrijskih proizvodov na trge razvitih držav dovoljevale enostranske carinske olajšave in oprostitve. Poleg tega so si lahko države v razvoju na podlagi Splošnega sistema trgovinskih olajšav (General System of Trade Preferences) medsebojno priznavale olajšave na področju carin (Kumar, 2001a, str. 184).

problemov mednarodne trgovine, ki jim sporazum iz 40. let ni bil več kos. Prvi večji dvom v uspešnost reševanja problemov se je pojavil v času Tokijskega kroga na področju pogajanj o kmetijstvu, tekstila in oblačil. Države članice so se začele zavedati, da je potrebno multilateralni trgovinski sistem razširiti in preurediti. Rezultat tega je bil Urugvajski krog, ki je razširil delovanje GATT tudi na področje storitev, intelektualne lastnine in neposrednih tujih investicij.

Tabela 1: GATT trgovinski krogi

GATT trgovinski krogi	Kraj	Predmet pogajanj	Število udeleženk
1947	Ženeva	Carine	23
1949	Annecy	Carine	13
1951	Torquay	Carine	38
1956	Ženeva	Carine	26
1960 – 1961	Ženeva (Dilonov krog)	Carine	26
1964 – 1967	Ženeva (Kennedijev krog)	Carine, anti-dumpinški ukrepi	62
1973 – 1979	Ženeva (Tokijski krog)	Carine, necarinski ukrepi, »okvirni« sporazumi	102
1986 - 1994	Ženeva (Urugvajski krog)	Carine, storitve, kmetijstvo...	123

Vir: World Trade Organization, 2005.

Vseh osem krogov vključno z Urugvajskim krogom je potekalo pod okriljem GATT. Le-ta je prenehal obstajati ob koncu Urugvajskega kroga, ko je po dveletnem prehodnem obdobju GATT nadomestila Svetovna trgovinska organizacija (World trade organization – WTO), ki je bila ustanovljena 1.1.1995.

2 TRG KMETIJSKIH PROIZVODOV

2.1 ZNAČILNOSTI KMETIJSKEGA SEKTORJA

Kmetijstvo je gospodarska dejavnost, ki ima povsem drugačne značilnosti v primerjavi z industrijo. Povpraševanje po večini kmetijskih proizvodih je cenovno neelastično. Dolgotrajna visoka oziroma nizka raven cene povzroči spremembo proizvedene količine. Proizvajalci naslednje leto povečajo oziroma zmanjšajo proizvedeno količino kmetijskih proizvodov. Ponudba je pod nenehnimi pritiski tržnih sil, kar je predvsem posledica pomanjkanja informacij in ignoriranja tržnih potreb. Tržne sile in naravni pogoji vodijo do cikličnosti proizvodnje in cenovne nestabilnosti. Zato nobena država ne prepušča urejanja

kmetijstva trgu, temveč to področje nadzoruje. Njihov interes je delovati tako v korist kupca kot proizvajalca proizvodov. Že od vsega začetka so se države postavile predvsem na stran domačega proizvajalca. Zagovarjali so domačo proizvodnjo in se izogibali uvozu. Kmetijski proizvajalci v državah z razvito protekcionistično zunanjetrgovinsko politiko so lahko prodajali proizvode po višjih cenah, kot veljajo na svetovnem trgu (Črnič, 2004, str. 12). Razlog za osamitev domačih trgov gre iskati tudi v svetovni gospodarski krizi v 30. letih prejšnjega stoletja in drugi svetovni vojni. Države so med drugim skrbele tudi za zagotavljanje socialne stabilnosti, s čimer so stremele k enačenju dohodka med ruralnim in industrijskim sektorjem.

Zakoni narave v državah, ki so kmetijskemu trgu zagotavljale visoko stopnjo zaščite in raven subvencij, ne veljajo več. Prekomerna proizvodnja je države silila v dodeljevanje izvoznih subvencij kmetom za prodajo presežkov na tujem trgu. Čeprav običajno velja načelo, da naj bi kmetijske proizvode izvažale države z najugodnejšimi pogoji in klimo za proizvodnjo določenega kmetijskega pridelka, se je kaj pogosto dogodilo, da so države brez komparativnih prednosti v proizvodnji določenega proizvoda postale izvoznice omenjenega proizvoda².

Obstoječi sistemi protekcionizma oziroma zaščite kmetijskega trga so postali pravo breme za državne proračune. Glavni plačniki takšne zunanjetrgovinske kmetijske politike so bili domači davkoplačevalci, še bolj je takšna kmetijska politika prizadela konkurente v državah uvoznicah. Protekcionizem kmetijstva je predvsem državam v razvoju onemogočal izvoz. Podporo so običajno dobili predvsem največji kmetje, kar je značilno predvsem za Združene države Amerike. Začeli so razmišljati o prestrukturiranju pomoči kmetom, pri čemer naj bi novi sistem financiranja namenil največji delež pomoči najmanjšim kmetom.

Veliko ekonomistov dandanes meni, da bi se problem cikličnosti trga dal rešiti z liberalizacijo svetovne trgovine kmetijskih proizvodov. Najmanjši kmetje se namreč težko prilagajajo cikličnemu gibanju trga ter dolgoročnemu trendu zniževanja cen. Njihov položaj lahko reši le država z državno pomočjo, ki lahko predstavlja veliko breme za proračun in kupce. Primanjkljaj proizvodov v eni državi bi se lahko zapolnil s presežkom proizvodov v drugi državi, ki ima drugačne klimatske pogoje in kjer so kmetje bolj fleksibilni. Liberalizacija bi z odstranitvijo protekcionističnih ovir močno povečala svetovno blaginjo.

2.2 USMERJANJE TRGA KMETIJSKIH PROIZVODOV S STRANI DRŽAVE

V literaturi se omenja več razlogov vmešavanja držav v kmetijstvo (Hoekman, 1995, str. 198):

- stabilizacija in povečanje kmetijskega dohodka,
- zagotavljanje zdrave prehrane,
- pomoč drugim gospodarskim sektorjem,

² Tako je subvencioniranje izvoza žita v Saudski Arabiji povzročilo, da je proizvodnja žita preseгла domačo potrošnjo.

- povečanje proizvodnje.

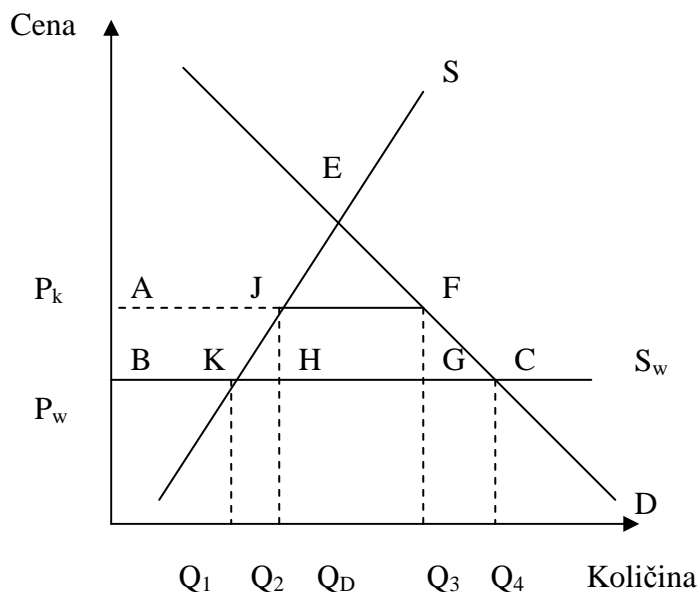
Države so se pri poseganju na trg kmetijskih proizvodov posluževale različnih instrumentov, ki jih lahko delimo na tiste, ki spodbujajo proizvodnjo, in preostale, s katerimi želijo zaščititi domačo proizvodnjo pred tujim uvozom. Ena izmed najstarejših oblik zaščite v razvitih državah je carina, ki predstavlja nacionalno dajatev v denarju, katero predpiše država. Lastnik blaga predpisano dajatev plača v državni proračun tedaj, ko njegovo blago prečka državno mejo. Države najpogosteje uporabljajo uvozne carine (Kumar, 2001a, str. 187).

Poleg carin države pogosto posegajo po necarinskih ukrepih, kamor sodijo kvote, subvencije, prelevmani, uvozna in izvozna dovoljenja ter tehnične ovire v mednarodni trgovini. V nadaljevanju bom podrobneje opisala prve tri navedene oblike necarinskih ukrepov.

Uvozne kvote

Kvota neposredno spreminjajo obseg ponudbe in povpraševanja na trgu, saj je kvota količinska omejitev blaga, ki sme prečkati državno mejo v določenem časovnem obdobju.

Slika 1: Primer uvozne kvote v majhni državi

Vir: Kumar, 2001a, str. 214.

Uvozne kvote razvite države najpogosteje uporabljajo za zaščito domačega kmetijstva, poleg tega jih zasledimo v državah, ki imajo velike in trajnejše plačilnobilančne težave (Salvatore, 1998, str. 258). Za reševanje plačilnobilančnih težav se uporabljajo posebno tedaj, ko so plačilno bilančne težave povezane s pojavom zmanjševanja devizne likvidnosti celotnega gospodarstva (Kumar, 2001a, str. 215).

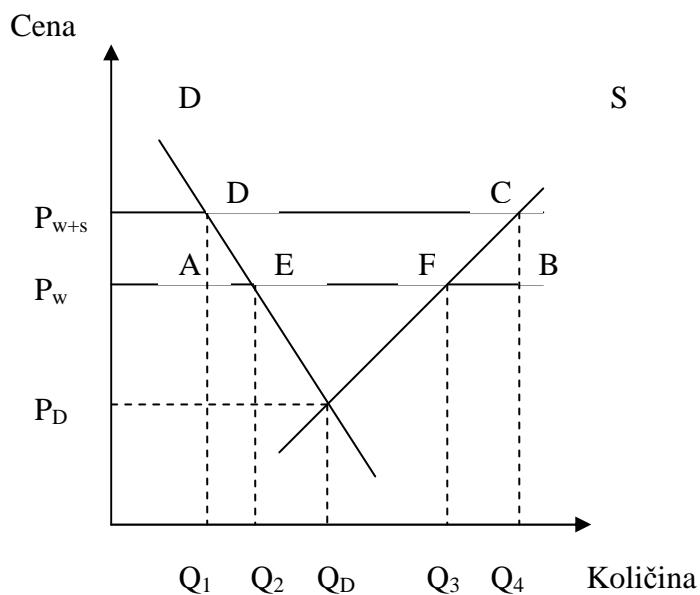
Majhna država uvede kvoto z namenom, da bi zmanjšala uvoz iz Q_1Q_4 na Q_2Q_3 ter s tem povzroči, da se domača ravnotežna cena dvigne na $P_k > P_w$. Uvedba kvote povzroči zmanjšanje obsega domačega povpraševanja $Q_3 < Q_4$, kar povzroči zmanjšanje potrošniškega presežka za površino ABCF ter povečanje obsega domače proizvodnje $Q_2 > Q_1$, kar povzroči povečanje ponudnikovega presežka za trikotnik ABKJ. Prihodek v višini JFHG predstavlja dobičke uvoznikov, ki imajo dovoljenja za uvoz, prihodke tujih izvoznikov ali proračunske prihodke tujih vlad, ki prodajajo izvozna dovoljenja. Trikotnika JKH in GFC predstavljata skupno mrtvo izgubo, ki sta posledica neoptimalne alokacije proizvodnih dejavnikov in neoptimalne alokacije v potrošnji, ki jo povzroči uvedba kvote.

Izvozne subvencije

Subvencije spreminjajo značilnosti ravnotežja na domačem trgu za majhne države različno, in sicer glede na to ali je subvencija usmerjena v:

- neposredno stimuliranje izvoza (izvozna subvencija),
- stimuliranje domače celotne proizvodnje (proizvodna subvencija).

Slika 2: Izvozna subvencija

Vir: Kumar, 2001a, str. 216.

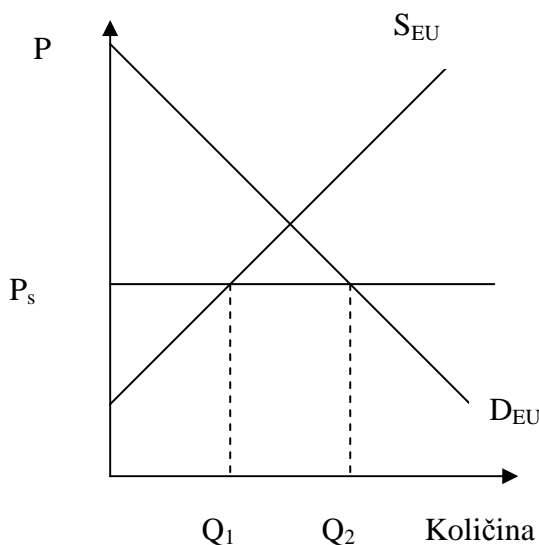
Izvozne subvencije oziroma pomoč v ceni (price support) so eden izmed ukrepov, ki ga države najpogosteje uporabljajo. Ukrep se ne izvaja neposredno ob prehodu blaga preko meje, temveč subvencije pomenijo zagotavljanje socialne stabilnosti preko neposrednega povečanja dohodka in neposredno ali posredno zmanjšanje stroškov izbranih ekonomskih subjektov, ko poslujejo s tujino (Kumar, 2001a, str. 193).

Država izvažava v pogojih proste mednarodne trgovine proizvod po svetovni ceni (P_w), ki je višja od domače ravnotežne cene (P_D). Ker želi država povečati izvoz od Q_2Q_3 na Q_1Q_4 , da preusmerijo proizvodnjo iz domačega trga v izvoz, mora zagotoviti izvoznikom subvencijo v višini, ki predstavlja razliko med P_{w+s} in P_w . Posledice, ki jih povzroči uvedba subvencij so: dvig domače ravnotežne cene, zmanjšanje obsega domače potrošnje, povečanje obsega proizvodnje, povečanje obsega izvoza, neposredne ali posredne proračunske izdatke v obsegu, ki ga predstavlja površina pravokotnika ABCD (Kumar, 2001a, str. 216). Izguba potrošniškega presežka predstavlja površino P_wEDP_{w+s} , medtem ko je korist ponudnikov enaka P_wFCP_{w+s} . Družbene stroške izvozne subvencije (mrtva izguba) predstavlja trikotnik AED, ki je posledica neoptimalne alokacije v potrošnji in trikotnik FBC, ki je rezultat proizvodjalnih stroškov zaščite oziroma neoptimalne alokacije proizvodnih dejavnikov.

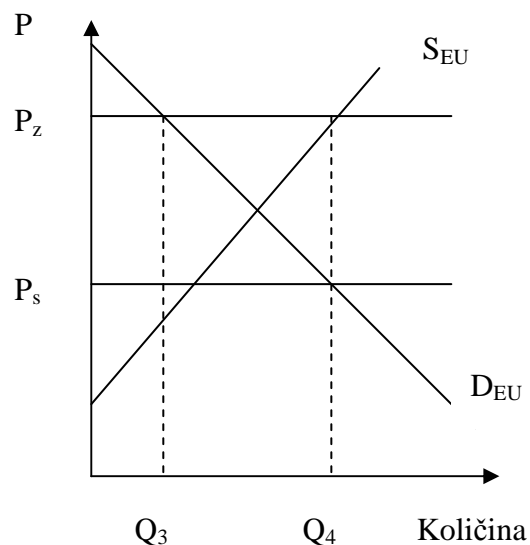
Da bi preprečili vstop cenejših proizvodov na domači trg predvsem zaradi dviga domače tržne cene, države pogosto posegajo po dodatnih zaščitnih ukrepih, kot so carine. V primeru velike države, kot so Združene države Amerike, ima lahko povečana ponudba na svetovnem trgu zaznaven vpliv na znižanje svetovne cene (Pugel, Lindert, 2000, str. 311).

Ekstremno visoke subvencije v nekaterih državah domačim proizvajalcem lahko spreobrnejo državo iz neto uvoznice določenega proizvoda, v neto izvoznico istega proizvoda. Vendar je odločitev za takšno pospeševanje izvoza, glede na stroške in s tem glede na negativni učinek na blaginjo države izjemno draga.

Slika 3 a) Prosta menjava;

b.) Menjava po pomoči v ceni

Vir: Pugel, Lindert, 2000, str. 313.

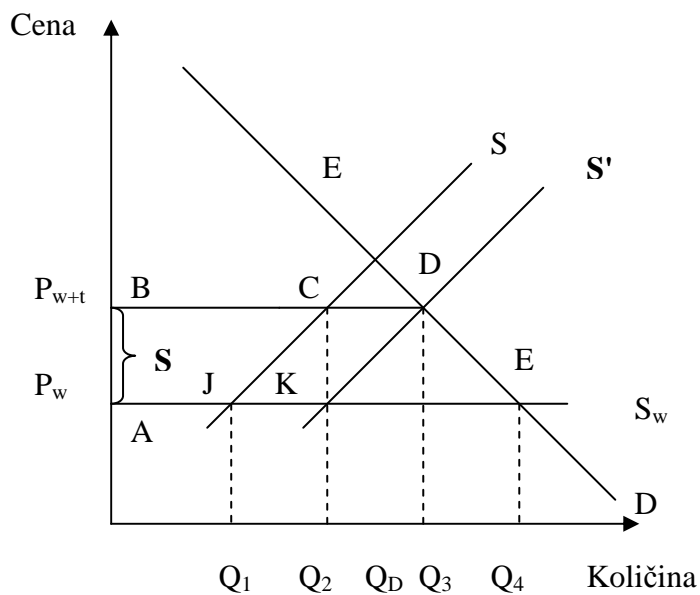
Subvencioniranje proizvodnje lahko poteka v izvoznem ali uvoznem sektorju, vendar so cilji subvencioniranja lahko različni (Kumar, 2001a, str. 217):

- povečanje obsega proizvodnje,

- povečanje ali nastanek izvoza,
- zmanjšanje obsega uvoza.

Država s subvencioniranjem proizvodnje vsakemu producentu, ki pri dani ceni doseže prodajo na trgu, dodeli v naprej določen in znan znesek subvencij na enoto proizvoda (S), kar povzroči premik funkcije ponudbe desno navzdol.

Slika 4: Proizvodna subvencija

vir: Kumar, 2001a, str. 218.

Obseg domače ponudbe se poveča $Q_2 > Q_1$, ob nespremenjeni ceni P_w , tako za ponudnike kot za kupce. Zaradi povečanja domače ponudbe se obseg uvoza zmanjša od $Q_4 - Q_1$ na $Q_4 - Q_2$. Proračunski izdatek v primeru proizvodne subvencije je enak pravokotniku $ABCK$. V nasprotju s kvoto in carino ne poveča cene na domačem trgu in zato ne povzroča zmanjšanja potrošnikovega presežka. Zato mrtvo izgubo, ki je v primeru proizvodne subvencije manjša, predstavlja le proizvodni strošek zaščite.

Prelevmani

Prelevmani so ukrep, s katerim država predpiše lastniku blaga dodatno dajatev v nacionalnem denarju, ki jo mora plačati, ko blago prečka mejo ekonomskega prostora. Država s tem ukrepom želi dodatno zaščititi pred tujo konkurenco domačo proizvodnjo tistih proizvodov, ki imajo zajamčene odkupne cene. Države prelevmanske dajatve prilagajajo glede na razliko do domače cene, ki nastaja zaradi spreminjanja svetovnih cen (Kumar, 2001a, str. 197).

2.3 VKLJUČITEV KMETIJSTVA V POGAJANJA O MEDNARODNI TRGOVINI

Kmetijski sektor je od vsega začetka predstavljal izjemo v pravilih GATT, saj je obstajalo kar nekaj razlik v primerjavi z obravnavo industrijskih proizvodov. Tako je GATT dovoljeval uporabo izvoznih subvencij za kmetijske proizvode, medtem ko so bile za industrijske proizvode prepovedane, prav tako je državam dovoljeval uporabo uvoznih ovir za kmetijske proizvode (npr. uvozne kvote), z namenom zaščite domače proizvodnje.

Prvim petim trgovinskim krogom pogajanj ni uspelo doseči, da bi za področje kmetijstva uveljavili multilateralni trgovinski okvir, ki bi postavil jasna pravila, podobna tistim za industrijske proizvode. Tako so prvič ločeno kmetijstvo obravnavali šele v Kennedyevem in Tokijskem krogu, vendar so bili zaključki pogajanj neuspešni. Dogovorili so se le, da bodo države poskušale omejiti dovoljevanje izvoznih subvencij za kmetijske proizvode.

2.4 KMETIJSKI TRG V ZDRUŽENIH DRŽAVAH AMERIKE

Za trg kmetijskih proizvodov v Združenih državah Amerike (ZDA) sta bila značilna močan protekcionizem in neustrezno vodenje primerne kmetijske politike. Preden so se v sredini 80. let odločili za sodelovanje na mednarodnih pogajanjih o kmetijstvu, so morale Združene države Amerike prehoditi dolgo pot.

Leta 1933 so sprejeli člen 22 (Section 22), ki je legaliziral uvozne kvote na kmetijske proizvode v Združenih državah Amerike. Člen 22 naj bi bil razlog, na podlagi katerega se je ameriški senat odločil, da ne bo podpisal Havanske pogodbe. Združene države Amerike so zahtevale, da ITO ne sme vplivati na njihovo kmetijsko politiko. Sporen se jim je zdel predvsem XI. člen pravil GATT, kljub temu da je pod določenimi pogoji dovoljeval količinske ovire in izvozne subvencije. Na podlagi tega so si leta 1955 zagotovili waiver.³

Sledilo je 40-letno obdobje, v katerem so nastajale nove zaščitne ovire, predvsem necarinske oblike zaščite. Protekcionistični kmetijski politiki je sledila ugotovitev, da se je njihov položaj v svetu močno poslabšal. Rešitev za vse slabšo trgovinsko blaginjo v 70. letih, vse večji tržni konkurenci, nižjim cenam in nastalem stagnacijskem okolju v kmetijskem sektorju so našli v izvoznih subvencijah. Vendar je takraten položaj ameriškega dolarja pomenil popolnoma neprimerne okoliščine za izvoz⁴. Poleg izvoznih subvencij na veliko protekcionistično zaščito kaže tudi delež uvoza kmetijskih proizvodov, ki je v tem obdobju povprečno znašal le 10% potreb po kmetijskih proizvodih (Brian, 1998, str. 195).

³ Posebna obravnava oziroma izjema za uvozne ovire.

⁴ Leta 1981 je izvoz kmetijskih proizvodov znašal 44 milijard dolarjev, v letu 1986 pa je padel na 26 milijard dolarjev. Podpora kmetov s strani države in kupcev je leta 1986 znašala 88 milijard dolarjev, leta 1989 pa 67 milijard dolarjev (Ingersant, 1994, str. 32).

Nastala situacija je Združene države Amerike pripeljala do tega, da so predlagale nov krog pogajanj. Rešitev za reformo kmetijske politike so podali že leta 1985 v Farm Billu, in sicer naj bi svojo domačo reformo kmetijske politike v svetu udeležili preko mednarodnih pogajanj.

2.5 KMETIJSKI TRG V EVROPSKI SKUPNOSTI

Leta 1957 je z oblikovanjem Evropske skupnosti⁵ (ES) in Skupne kmetijske politike (Common Agriculture Policy - CAP) kmetijsko posredovanje v Evropi postalo institucionalno. Skupna kmetijska politika je nastala med povojno obnovo, ko je bilo za trg značilno pomanjkanje živil. V tem času sta se oblikovala temeljna kmetijskopolitična cilja: čim višja samooskrba in nemoten potek preskrbe s hrano. Poudarjanje kmetijstva v prvem obdobju razvoja takratne ES je razumljivo, saj so države pred združitvijo zagovarjale protekcionistično kmetijsko politiko. Za spodbujanje količinske rasti pridelave in za doseganje večjega dohodka je Skupna kmetijska politika izbrala najučinkovitejši mehanizem – politiko visoke cenovne rasti kmetijskih pridelkov. Cilji Skupne kmetijske politike v tem obdobju so: povečanje kmetijske produktivnosti, zagotavljanje primernega življenjskega standarda ljudem, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, stabilizacija trga, razpoložljivost blaga ter zagotavljanje kvalitetne hrane po primerni ceni (Saunders, Maryhofer, 2003, str. 2).

Položaj ES v Urugvajskem krogu je potrebno gledati skozi dotedanje kroge pogajanj. GATT je moral proučevati vpliv združenj kupcev na prosto trgovino tretje države. Tako je Dillonov krog pogajanj reševal problem leta 1957 nastale ES, ki naj bi zamenjala zaščitne instrumente, ki so jih do sedaj uporabljale posamezne države za variabilno obdavčitev uvoza. To naj bi posledično vplivalo na zmanjšanje uvoza iz tretjih držav na področje ES. V Kennedyevem krogu pogajanj je imela ES dva bistvena programa, in sicer znižanje kmetijskih pomoči na skupni imenovalci in delitev trga med glavnimi izvoznici kmetijskih proizvodov. Tokijski krog pogajanj je na tem področju prinesel le malo sprememb. Združene države Amerike so želele še naprej ščititi domači trg ter hkrati izboljšati dostop na trg ES. Le-ta se je branila z uporabo Skupne kmetijske politike ter s tem ščitila kmete pred zunanjimi pritiski. Z namenom izolacije trga ES pred mednarodno konkurenco so uvoz kmetijskih proizvodov poskušali preprečiti s prelevmani (variabilni davki). Poleg tega so evropskim izvoznikom vračali razliko med povprečno svetovno ceno in evropsko ceno. Prekomeren protekcionizem in pomoč kmetijskemu sektorju pogosto lahko pripeljeta do nasprotnih učinkov. Programi pomoči v ES so bili tako učinkoviti in skladni s kvotami, da je kaj kmalu bilo potrebno zmanjšati količino obdelovalne površine (set-asides).

ES se je v poznih 70. letih preoblikovala iz neto uvoznice kmetijskih proizvodov v neto izvoznico v 80. letih. Izvoz kmetijskih proizvodov je znašal 7% vsega izvoza ES (Brian, 1998, str. 196). To je dosegla s subvencioniranjem izvoza presežkov na tuje trge. Subvencije

⁵ Kasneje Evropska unija (EU).

so uvedli v času, ko je bil delež izvoza nizek, vendar se je tovrsten sistem izkazal za izredno učinkovitega, hkrati pa je močno spodbujal proizvodnjo. To je močno vplivalo na proračun, saj so se znižali davčni prihodki od uvoza, istočasno so se povečali stroški zaradi subvencioniranja prodaje presežkov na tujem trgu. Vse to je vodilo do tržnih konfliktov, saj so povprečne letne subvencije v ES v obdobju od leta 1986 do leta 1990 znašale 13 milijard dolarjev.

Pred Urugvajskim krogom pogajanj je bila zato ES pod močnimi pritiski, saj so si kmetijski trgovinski partnerji želeli zagotoviti lažji dostop na trg ES in zaradi notranjih pritiskov, ki jih je sprožil preobremenjen proračun.

3 URUGVAJSKI KROG

Urugvajski krog je dobil idejno zasnovo na Ministrskem srečanju članic GATT leta 1982. Ob začetku pogajanj leta 1984 sta bila postavljena dva cilja: zmanjšanje protekcionističnih pritiskov, ki so ogrožali moč mednarodnega trgovinskega sistema, ter širitev pravil GATT na področje mednarodne menjave, ki jih do takrat še ni zajemal. Pogajanja, ki so sledila, sodijo med najdaljša v zgodovini GATT. Dnevni red pogajanj je zajemal in pokrival trgovino v celoti. Končni sporazum (Final Act) je bil izdan šele decembra 1991 in je vseboval uradno besedilo mednarodnih pogajanj ter do tedaj sklenjene sporazume. V letih do zaključka pogajanj v Marakešu 15.12.1993 so sledila še usklajevanja. Končni sporazum o zaključku pogajanj so podpisali v Marakešu (Maroko). V veljavo pa je stopil leta 1995 po ratifikaciji posameznih držav članic.

Velik dosežek Urugvajskega kroga je ustanovitev Svetovne trgovinske organizacije (WTO). To je mednarodna organizacija, ki s svojimi pravili ureja mednarodno trgovino z blagom in storitvami in ima enoten postopek za reševanje sporov. Predlog za ustanovitev WTO sta leta 1990 dali Kanada in Evropska unija, ki sta z okrepitvijo pravil GATT želeli omejiti preveliko moč Združenih držav Amerike in izboljšati postopke reševanja sporov med članicami. Vendar WTO ni naslednica GATT, saj njene članice lahko postanejo le podpisnice GATT, ki sprejmejo celoten paket sporazumov Urugvajskega kroga. WTO vodijo vlade držav članic z najvišjim forumom za sprejemanje odločitev, ki ga predstavlja Ministrska konferenca (sestavljajo ministri držav članic). Sestanejo se vsaj enkrat na dve leti, da bi razpravljali o tekočih temah in temah, ki jih čakajo v prihodnosti.

Ob koncu Urugvajskega kroga so poleg množice preostalih sporazumov oblikovali tudi prvi sporazum o kmetijstvu (v nadaljevanju sporazum). Največjo pozornost je sporazum podelil trem stebrom (podrobneje jih bom obravnavala v nadaljevanju): dostopu na trg, domači podpori in izvozni konkurenci. Pogajanjem je sledilo šestletno obdobje implementacije v razvitih državah (desetletno v državah v razvoju). Izpolnjevanje obvez, ki so bile dogovorjene v okviru sporazuma, naj bi preverjal odbor za kmetijstvo. Pomemben element sporazuma o

kmetijstvu je 20. člen o nadaljevanju pogajanj, ki določa, da eno leto pred koncem šestletnega obdobja izvajanja pride do nadaljnjih pogajanj za doseg dolgoročnega cilja progresivnega zniževanja podpore in zaščite.

3.1 DOSTOP NA TRG ZA KMETIJSKE PROIZVODE

Najpomembnejši cilj pri pogajanjih o dostopu na trg je zmanjševanje splošne ravni carinske zaščite in odprava necarinskih ukrepov za področje menjave blaga v najbolj zaščitenih sektorjih. Države ščitijo določene sektorje pred tujo konkurenco tako, da za določene proizvode znotraj kategorije znižujejo ovire, pri drugih pa ne popuščajo. Rešitev tega problema bi bila zahtevati ločene sporazume za vsak proizvod posebej. Dostop na trg pa bi bil odvisen od velikosti trga uvozne države za določen proizvod (Črnič, 2004, str. 33).

3.1.1 Tarifikacija

Glavni dosežek, ki naj bi prinesel najbolj radikalne spremembe na področju dostopa na trg, je bil proces tarifikacije. Tarifikacija določa, da morajo vse članice WTO-ja necarinske ukrepe, ki jih uporabljajo kot obliko zaščite za kmetijske proizvode, nadomestiti s carinami, ki zagotavljajo enako raven zaščite. Z Urugvajskim krogom so necarinski ukrepi postali nelegalni, razen za izjeme kot so npr. zaščita rastlin, živali, človeškega življenja ter zdravja, antidumpinški in plačilni razlogi. Do bistvenih sprememb oblik zaščite kmetijskega trga je prišlo z namenom, da se stimulirajo investicije, proizvodnja in trgovina s kmetijskimi proizvodi. Državam naj bi le-to omogočilo lažji dostop na trg ter izboljšanje odnosov med nacionalnimi in mednarodnimi kmetijskimi trgi.

Sporazum je določil, da države članice ne smejo uporabljati naslednjih oblik necarinske zaščite na področju kmetijstva (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije in obveze RS, 1999, str. 198):

- uvoznih kvot,
- prelevmanov ali drugih oblik variabilnih dajatev, ki temeljijo na sistemu vhodnih cen,
- mehanizma minimalnih uvoznih cen,
- diskrecijskih uvoznih dovoljenj,
- restriktivne oblike državne trgovine,
- prostovoljnih izvoznih omejitev,
- vseh drugih vrst ukrepov, ki imajo namen ovirati uvoz.

Carine, ki so rezultat tega tarifikacijskega procesa, kot tudi druge carine za agroživilske proizvode, se morajo v povprečju znižati za 36% v primeru gospodarsko razvitih držav, za 24% v primeru držav v razvoju, pri čemer je določen minimum za vsako tarifno postavko. Ta znižanja se v razvitih državah izvedejo v prehodnem obdobju 6 let oziroma 10 let v primeru držav v razvoju. Nerazvite države (NRD) naj raven carin le vežejo, ni pa potrebno njihovo zniževanje in odstranitev necarinskih ovir.

Povprečni odstotek znižanja carin je izredno težko določiti. Zato naj bi vsaka država v nacionalni listini koncesij podala končno vezano carino za posamezne proizvode, ki jo bo uresničila do konca obdobja implementacije. Za proizvode, ki so že pred Urugvajskim krogom uporabljali carine, so uporabili carinsko stopnjo iz septembra 1986. Za preostale proizvode je bilo potrebno oblikovati nove carinske ekvivalente, ki so bili netehtano povprečje baznega obdobja od leta 1986 do 1988. Države v razvoju in nerazvite države so imele možnost, da so za carine, ki so bile predmet tarifkacije, oblikovale novo najvišjo vezano carinsko stopnjo⁶. Veliko držav se je odločilo, da bo uporabilo to prednost, vendar so morali ob tem jamčiti, da bodo odstranili vse oblike necarinskih ovir.

3.1.2 Tarifne kvote

Države so pred Urugvajskim krogom za zaščito trga pred prevelikim uvozom med drugim uporabljale tudi kvote, ki jih je Urugvajski krog želel ukiniti. Ker so se predvsem neto izvoznice bale negativnih učinkov tarifkacije, je prišlo do dogovora o oblikovanju tarifnih kvot (Tariff Rate Quota -TRQ). Tarifna kvota je dvoplastna carina, ki je omogočala uvoz po nižji carinski stopnji (in-quota rate) za uvoz znotraj tarifne kvote ter višjo carinsko stopnjo (out-of-quota) za uvoženo blago zunaj tarifne kvote. Kljub temu da tarifna kvota vsebuje kvoto, je ne smatramo za količinsko omejitev, ker je možno uvoziti blago tudi zunaj tarifne kvote. Toda dovolj visoko postavljena carinska stopnja za presežek kvote lahko učinkovito vpliva na zmanjšanje nadaljnjega uvoza.

Če je obstoječi dostop pred Urugvajskim krogom znašal manj kot 5% domače potrošnje zadevnega proizvoda v baznem letu, je bilo določeno, da se omogoči minimalni dostop. Minimalni dostop naj bi v prvem letu implementacije zagotavljal 3% domače potrošnje baznega leta (1986-1988), le-ta pa naj bi se povečal na 5% domače potrošnje do leta 2000 za razvite države ter do leta 2004 za države v razvoju. Proizvodi, ki najpogosteje padejo v skupino, ki se jim zagotavlja minimalni dostop, so meso, sveža zelenjava in sadje (Business Guide to the World Trading System, 1999, str. 173). Države, ki so uporabljale tovrstno obliko zaščite, so morale to navesti v nacionalni listini koncesij.

Tarifna kvota daje možnost pridobivanja ekonomske rente. Uvozniki lahko pridobijo to rento, če prodajo blago znotraj kvote, obenem so potrošniki pripravljene plačati višjo ceno zaradi strahu pred pomanjkanjem proizvodov na trgu. Prav tako v primeru, da je kvota zapolnjena, uvozniki še vedno prodajajo na trgu, kljub temu da za blago prodano znotraj kvote dobijo rento.

⁶ Ceiling bindings – posamezna pogodbenica je morala na temelju pogajanj pristati na najvišjo še dopustno carinsko stopnjo, ki jo bo kadarkoli v bodoče uporabila za zaščito posameznega proizvoda. Maksimalne carinske stopnje za posamezne proizvode so določene v nacionalni listi koncesij.

3.1.3 Posebni zaščitni ukrepi

Nenadna ukinitvev necarinskih oblik zaščite kljub carinam lahko pripelje do porasta uvoza. Zato so državam uvoznicam dovolili uporabo posebnih zaščitnih ukrepov (Special safeguard provisions) za zaščito občutljivih proizvodov. Posebni zaščitni ukrepi se sprožijo avtomatično, ko se obseg uvoza povzpne nad določeno raven ali ko cene padejo pod določen nivo. V kmetijstvu se uporabljajo samo za proizvode, ki so ocarinjeni, vendar se ne morejo uporabljati za uvoz znotraj tarifnih kvot. Njihova uporaba je dovoljena, če vlada to navede v nacionalni listini koncesij.

3.2 DOMAČA PODPORA

Urejanje domače podpore je bil vsekakor eden najbolj inovativnih elementov Urugvajskega kroga. Vendar nimajo vse oblike domače podpore enakega učinka na mednarodno trgovino. Oblika podpore, ki najbolj izkrivlja mednarodno trgovino, je tista, ki neposredno vpliva na proizvodnjo in trgovino. Manjši vpliv na mednarodno trgovino imajo oblike domače podpore, ki neposredno ne vplivajo na proizvodnjo in trgovino. Zato je eden glavnih ciljev pogajanj spodbujanje držav, da bi prešle od oblik pomoči, ki izkrivljajo mednarodno menjavo, k oblikam podpore, ki nimajo neposrednega učinka na proizvodnjo in trgovino.

Zaradi različnih učinkov sporazum deli domače podpore na: zelene subvencije (green box), modre subvencije (blue box) in nedovoljene subvencije (amber box). Kot nadaljnji korak v procesu implementacije sporazum določa obvezo zniževanja domačih podpor, vendar so postale predmet zniževanja le nedovoljene subvencije, saj so te najmočnejše vplivale na ceno dobrin ter proizvedeno količino dobrin.

3.2.1 Zelene subvencije

Zelene subvencije so subvencije, ki nimajo oziroma imajo minimalni vpliv na izkrivljanje trgovine s kmetijskimi proizvodi, torej zanje velja, da med velikostjo podpore in proizvodnjo oziroma ceno ne prihaja do povezave. Ker tovrstne oblike podpore nimajo neposrednega vpliva na proizvodnjo in trgovino, zanje ne velja obveza zniževanja vrednostne ravni podpore (npr. kljub temu da kmet dobi podporo, le-ta ne bo vplivala na vrsto in količino proizvedenega blaga). Tovrstne subvencije so subvencionirane iz državnega proračuna (ne iz povišanja cen) in zato ne smejo vsebovati pomoči v ceni.

Na podlagi Priloge 2 k sporazumu spadajo med zelene subvencije naslednje oblike domače podpore (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije, 1995, str. 199):

- podpore na področju raziskovalnih dejavnosti v kmetijstvu,
- kontrola škodljivcev in bolezni,
- usposabljanje oz. izobraževanje v kmetijstvu,
- pospeševalna, svetovalna in kontrolna služba,

- fitokarantenska in veterinarska inšpekcija,
- izdatki za tržno in promocijsko dejavnost,
- izdatki za infrastrukturno dejavnost (gozdne ceste, namakalne naprave...),
- blagovne rezerve,
- nadomestilo škode pri naravnih nesrečah (sanacija suše, vojne škode, zavarovanje pred točo),
- celostno urejanje podeželja in vasi, izdelava analiz in tehnične dokumentacije, uvajanje in izvedba programov,
- neposredna plačila gorskim in manj razvitim območjem,
- neposredna plačila namenjena urejanju vodnega režima, stroški strokovnih opravil.

Pravila ne onemogočajo fleksibilnosti vlad za doseg ciljev na področju kmetijstva. Članicam WTO-ja je dovoljeno spreminjanje pravil, v smeri povečanja zelenih subvencij ali oblikovanja novih oblik podpor znotraj Priloge 2. Zelene subvencije uporabljajo razvite države in države v razvoju, toda za članice iz držav v razvoju je zahtevan poseben postopek, ki zadeva sodelovanje države v programih za varno hrano ter subvencioniranju cene hrane revnim.

3.2.3 Modra subvencija

Med modre subvencije uvrščamo neposredna plačila, ki so neposredno vezana na določeno površino ali določeno število živali (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije, 1995, str. 209). Tovrstna plačila niso predmet obveze znižanja v okviru znižanja domače podpore.

V nasprotju z zelenimi subvencijami je odobritev podpore odvisna od proizvodnje, vendar višina podpore ni odvisna od trenutne proizvedene količine. Kljub temu modre subvencije vplivajo na trgovino in preko nje na ceno ter količino proizvodov. Modre subvencije so odobrili v zadnji fazi Urugvajskega kroga. Njihovo sprejetje je bilo tako v interesu Združenih držav Amerike⁷ kot EU.

3.2.4 Nedovoljene subvencije

Nedovoljene subvencije so oblika domače podpore, ki najbolj izkrivljajo mednarodno trgovino, saj neposredno vplivajo na trgovino in proizvodnjo. Kot primer lahko navedem izvozne subvencije oziroma pomoč v ceni, subvencije za inpute ter proizvodne subvencije oziroma direktna plačila na enoto.

⁷ ZDA so si s tem zagotovile, da so iz obveze znižanja izločile podporo dohodku (deficiency payment), vse do sprejetja Final Acta leta 1996, ko so podporo dohodku uvrstili med zelene subvencije.

3.2.4.1 Stopnja de minimis podpore

Vse oblike pomoči, ki ne sodijo med zelene in modre subvencije, sodijo pod obvezo znižanja. Vendar sporazum določa, da nedovoljenih subvencij ki ne presegajo stopnje de minimis ni potrebno znižati, če je to:

- podpora, ki je izključno vezana na določen proizvod (product-specific support) ter če le-ta ne presega 5% celotne proizvodnje tega proizvoda v določeni članici,
- podpora, ki ni izključno vezana na določen proizvod (non-product-specific support), vendar če le-ta podpora ne presega 5% celotne kmetijske proizvodnje te članice.

V državah v razvoju je dovoljena minimalna podpora 10%.

3.2.4.2 Skupna mera podpore

Skupna mera podpore (Aggregate Measurement of Support - AMS), ki jo posamezne države izračunavajo, določa zgornjo mejo skupne domače podpore. Pomeni denarno izraženo letno raven podpore, ki se daje za kmetijski proizvod v korist proizvajalcev osnovnega kmetijskega proizvoda, ali podpore v splošno korist kmetijskim proizvajalcem (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije, 1995, str. 202).

Izračun skupne mere podpore vključuje podporo, ki je izključno vezana na določen proizvod (product-specific support) ter podporo (non-product-specific support), ki ni vezana na določen proizvod. Skupno mero podpore je potrebno izračunati na podlagi specifičnega proizvoda za vsak osnoven kmetijski proizvod, ki je deležen pomoči v ceni, neizvzetih neposrednih plačil ali katerihkoli drugih subvencij, ki niso oproščene obveze znižanja. Za namene izračuna skupne mere podpore se pomoč v ceni izračunava kot razlika med fiksno zunanjo referenčno ceno (fixed external reference price) in uporabljeno administrativno ceno na domačem trgu (institutional or administered price) pomnoženo s celotno proizvedeno količino, ki je upravičena do uporabljene administrativne cene. Poleg pomoči v ceni sestavljajo proizvodno pomoč tudi neposredna plačila, ki vplivajo na obseg proizvodnje. Ločeno je potrebno narediti izračun podpore, ki ni vezana na določen proizvod, vendar le če presega raven stopnje de minimis. Prišteti jo je potrebno k enotni skupni meri podpore v celotni denarni vrednosti.

V nadaljevanju sporazum določa, da morajo države znižati raven skupne mere podpore za določen odstotek. Razvite države naj bi po sporazumu znižale raven skupne mere podpore za 20% glede na povprečno raven doseženo v baznem obdobju, in sicer v obdobju šestih let (od 1. januarja 1995). Države v razvoju naj bi znižale raven skupne mere podpore za 13,3% v obdobju desetih let. V nobenem letu implementacije vrednost nedovoljene podpore ne sme preseči dogovorjene podpore za to leto. Do znižanja skupne mere podpore naj bi prišlo na celotni ravni ter ne po posameznih proizvodih, kar naj bi omogočalo občutljivim proizvodom, da bi še vedno dobivali visoko raven pomoči. Znižanje skupne mere podpore naj bi skupno vsoto 197,721 milijard \$ iz baznega obdobja, v času implementacije znižalo na 162,497

milijard \$ ob koncu implementacije (Business guide to the World Trading System, 1999, str. 175). Sporazum je določal, da nerazvitim državam ni potrebno zniževati nedovoljenih subvencij.

Kot sem že omenila, so iz obveze zniževanja skupne mere podpore izključene:

- splošna pomoč kmetom,
- pomoč dohodku, ki ni vezana na proizvodnjo,
- podpore, ki predstavljajo manj kot 5% proizvodnje v kmetijstvu – stopnja de minimis,
- modre subvencije (ki so vključene v kalkulacijo AMS, vendar so izključene iz obveze znižanja).

Državam v razvoju so dovoljene subvencije za investicije, ki so splošno dostopne za kmetijstvo, subvencije proizvajalcem z nizkimi prihodki ter subvencije, namenjene spodbujanju prekinitvi proizvodnje narkotikov. Navedene oblike podpore morajo države v razvoju pri izračunu skupne mere podpore izključiti z namenom, ker z njimi spodbujajo kmetijstvo in ruralni razvoj.

3.2.4.3 Ekvivalentna mera podpore

V posameznih primerih, ko izračun skupne mere podpore ni možen, ukrep določa izračun ekvivalentne mere podpore (Equivalent Measure of Support – EMS), ki pomeni letno raven denarno izražene podpore, ki se daje proizvajalcem osnovnega kmetijskega proizvoda z uporabo enega ali več ukrepov (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije, 1995, str. 202).

3.3 IZVOZNA KONKURENCA

Države uporabljajo izvozne subvencije, ker z njimi spodbujajo prodajo presežka proizvodov na tujem trgu in pokrivajo razliko med svetovno ceno ter neko zajamčeno ceno za domače proizvajalce. Njihova uporaba hkrati povzroča visoke stroške in neučinkovitost v kmetijski proizvodnji. Skupaj z visokimi zaščitami močno vplivajo na izkrivljanje mednarodne trgovine.

Eden glavnih razlogov za umestitev izvoznih subvencij v Urugvajski krog pogajanj je močno povečanje uporabe tega instrumenta v 80. letih prejšnjega stoletja. Na področju izvoznih subvencij za kmetijske proizvode so bili v okviru GATT sprejeti le določeni ukrepi za omejitev, ki jih je določal 16. člen sporazuma GATT, vendar so se izkazali za nefunkcionalne. V 80. letih je prišlo do žitne vojne med EU in Združenimi državami Amerike, ki sta obe močno subvencionirali prodajo pšenice na svetovnem trgu. EU je zmagala ter povzročila zmanjšanje tržnega deleža Združenim državam Amerike. Hkrati so Argentina, Avstralija in Kanada opozorile na nestrinjanje s politiko izvoznih subvencij, saj so jih izvozne subvencije na nekaterih trgih popolnoma izrinile s trga.

V 9.1 členu sporazum državam dovoljuje uporabo le šestih oblik izvoznih subvencij (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije, 1995, str. 211):

- neposrednih subvencij vlad in njihovih agencij, vključno s plačili v naravi, podjetju, določeni proizvodni panogi, proizvajalcem kmetijskega proizvoda, združenju ali drugemu združenju takih proizvajalcev ali odborom za trženje v zvezi z izvoznimi dosežki,
- prodajo nekomercialnih zalog kmetijskih proizvodov v izvoz s strani vlad ali njihovih agencij po nižji ceni, kot je primerljiva cena, ki se za podoben proizvod zaračunava kupcem na domačem trgu,
- plačila na podlagi izvoza kmetijskega proizvoda, ki se financirajo na temelju vladnega ukrepa, ne glede na to, ali gre za plačilo iz proračunskih sredstev, vključno s plačili, ki se financirajo iz dajatev na določen kmetijski proizvod ali na kmetijski proizvod, iz katerega izhaja izvozni proizvod,
- subvencije za znižanje izvoznega trženja kmetijskih proizvodov (razen razpoložljive izvozne promocije in svetovalnih storitev), vključno z manipulativnimi stroški, stroški izboljševanja in drugimi stroški predelave ter stroški mednarodnega prevoza in tovorjenja;
- stroške notranjega prevoza in tovorjenja za izvozne pošiljke, ki so določene s predpisom ali po pooblastilu vlade pod ugodnejšimi pogoji, kot veljajo za domače pošiljke,
- subvencije za kmetijske proizvode, ki se uporabijo v proizvodnji za izvoz.

Države, ki so do tedaj uporabljale ter države, ki do sprejetja sporazuma niso uporabljale izvoznih subvencij ne smejo vpeljati novih oblik subvencij. Državam v razvoju, ki po večini niso uporabljale izvoznih subvencij se dovoli, uporaba dveh oblik izvoznih subvencij, in sicer subvencije za znižanje stroškov izvoznega trženja kmetijskih proizvodov in subvencije za pokritje stroškov notranjega prevoza in tovorjenja za izvozne pošiljke.

Članice, ki jim je bila dovoljena uporaba zgornjih subvencij, so se morale obvezati, da bodo glede na bazno obdobje 1986-1990 znižale skupno vsoto denarja namenjenega subvencijam (izražena s proračunskimi izdatki) in število izvoznih subvencij. Razvite države naj bi znižale proračunske izdatke za izvozne subvencije za 36% in število izvoznih subvencij za 21% v šestih letih. Države v razvoju morajo znižati izdatke za 24% in količino izvoznih subvencij za 14% v desetih letih. Nerazvitim državam ni bilo potrebno zmanjševati izdatkov ter števila izvoznih subvencij.

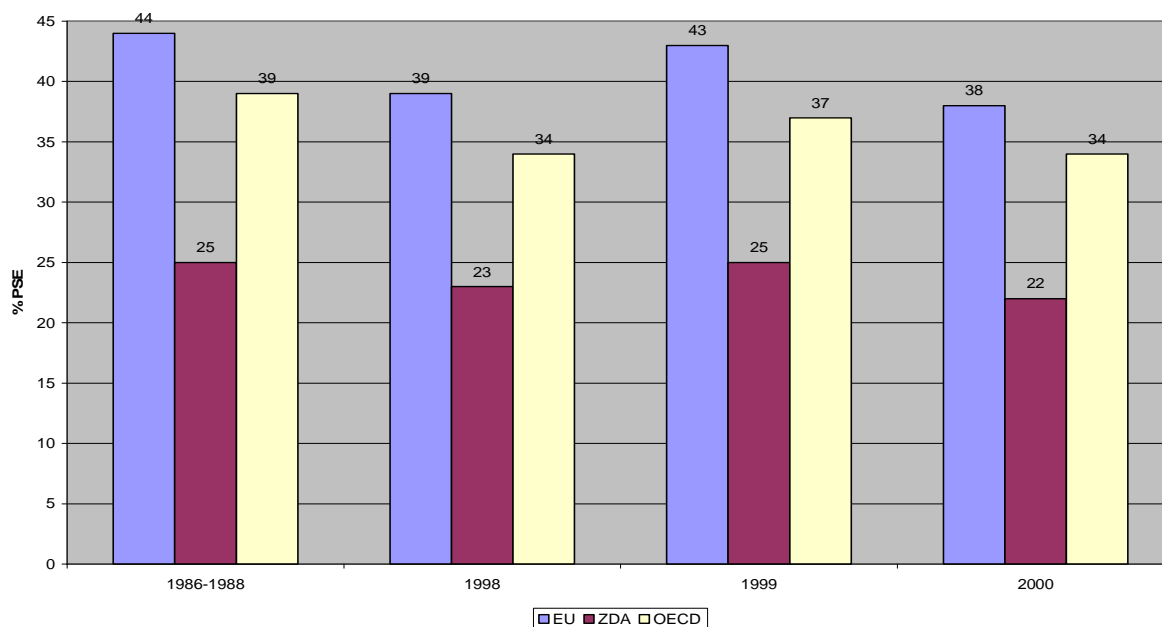
Članice so sprejete obveze vključile v nacionalno listino koncesij. Vendar letno lahko namenijo višjo raven kmetijskih izdatkov in večje število izvoznih subvencij, kot so jih zapisali v nacionalni listini koncesij za obravnavano leto. Pomembno je le, da tekom implementacije izpolnijo zahtevane obveze.

4 POSTOPEK IMPLEMENTACIJE SKLEPOV URUGVAJSKEGA KROGA (1995-2001)

S sprejetjem prvega multilateralnega sporazuma na področju kmetijstva v zgodovini GATT so bili storjeni prvi koraki k liberalizaciji svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi. Sledilo je večletno obdobje implementacije obvez. Osem let po Marakešu so se pojavili prvi dvomi v sporazum. Raven zaščite kot odstotek kmetijskega proizvoda je ostala relativno konstantna, kljub temu da so države izpolnile obveze. V obdobju 1998 - 2000 je celotna kmetijska podpora predstavljala 20.803 \$ na kmeta v Združenih državah Amerike, v EU pa 16.028 \$ na kmeta. Vendar preden so se države spopadle z novim krogom pogajanj na področju kmetijstva, so morale pogovore usmeriti v to, kaj je bilo doseženo v obdobju implementacije.

Najpogosteje se kot agregatna mera zaščite kmetijskega sektorja uporablja PSE (Producer Support Estimate), ki ga izračunava OECD⁸. PSE je agregatna mera, ki združuje carine, izvozne subvencije, domačo podporo in druge oblike zaščite. Kot lahko razberemo iz slike 5 se raven PSE od odstotka celotnega kmetijskega outputa v EU, Združenih državah Amerike in OECD ni bistveno spremenila glede na začetek Urugvajskega kroga.

Slika 5: Odstotek PSE celotne proizvodnje kmetijskega sektorja v EU, ZDA in OECD v obdobju 1996 – 2000

Vir: Beierle, 2002, str. 25.

⁸ Organization for Economic Cooperation and Development

4.1 DOSTOP NA TRG

4.1.1 Tarifikacija

Le 40 držav se je odločilo, da bo tarificalo kmetijske proizvode. Pred Urugvajskim krogom so imele te države omejitve uvoza na 22% vseh kmetijskih proizvodov, vendar so bili med njimi tudi proizvodi za katere so bile necarinske dajatve zelo stroge (Croome, 1999, str. 53). Namen reforme je bil, da naj carine ne bi štitele trga bolj kot obstoječe oblike zaščite trga kmetijskih proizvodov. Vendar bi popolna tarifikacija v nekaterih primerih celo preprečila uvoz proizvodov⁹. Razlogov za neuspeh na področju tarifikacije je več:

- Visoka zaščita v baznem obdobju (1986-1988) je povzročila, da je tarifikacija vodila do visokih carinskih ekvivalentov. Tako so povprečne carine ob koncu implementacije ostale visoke. Povprečne carine za kmetijske proizvode so znašale okrog 60%, medtem ko so za industrijske proizvode redko presegle 10% (Towards more liberal agricultural trade, 2001, str. 2). Zaščita za občutljive proizvode je celo višja v primerjavi z baznim obdobjem. Struktura carin je mnogo bolj zapletena, hkrati se za en proizvod uporablja večje število carinskih stopenj.
- Pojavili so se tudi primeri umazane tarifikacije (dirty tariffication), ko so države pretiravale s podajanjem ocen o necarinski dajatvah, zato jim je bil dan visok carinski ekvivalent, ki jim je omogočal več zaščite.
- Kot sem omenila že zgoraj, so si države izračunavale carine kot netehtana povprečja. S tem so si štitele visoke carinske stopnje nekaterih proizvodov ter nižale stopnje manj občutljivim proizvodom. Ob tarifikaciji je prišlo do velikega odstotka znižanja povprečnih carinskih stopenj manj obdavčenih proizvodov z nizkim volumnom ter majhnega znižanja carinskih stopenj proizvodov z velikim volumnom in visokim obdavčenjem (Beierle, 2002, str. 21).

Največja pomanjkljivost Urugvajskega kroga je, da ni prinesel ukinitve razlik med povprečnimi carinskimi stopnjami med državami ter enotnih carinskih stopenj za proizvode. Večina carinskih stopenj za kmetijske proizvode v razvitih državah je nizkih. Povprečna netehtana carinska stopnja¹⁰ v Združenih državah Amerike znaša le 11,9%, v EU 21%, na Japonskem 33% ter na Norveškem 152% (Burfisher et al., 2001, str. 10). Kljub temu v EU in Združenih državah Amerike najdemo tudi relativno visoke carine¹¹ za nekatere proizvode in skupine proizvodov, ki relativno močno vplivajo na razpršenost carinskih stopenj. Tako v EU najvišja carinska stopnja znaša celo preko 500%. Najpogosteje jih uporabljajo za žito, sladkor

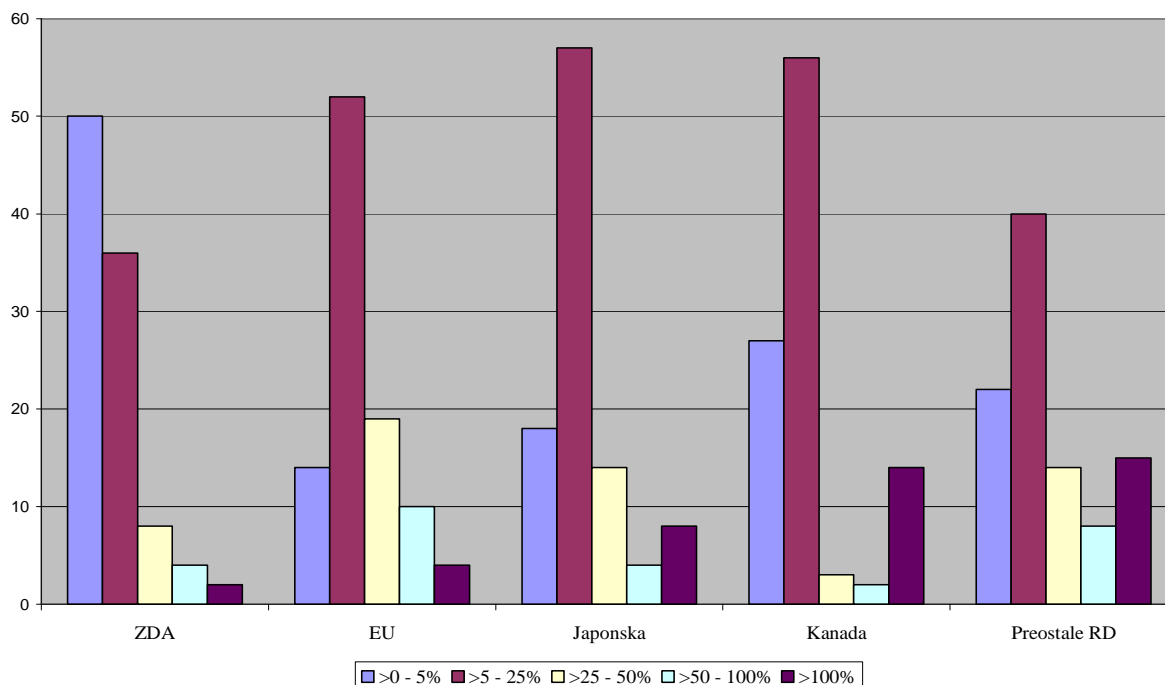
⁹ Kot primer lahko navedem preračunano carino riža na Japonskem, ki bi znašala 900% ali primer surovega masla v Evropski skupnosti, kjer bi carinski ekvivalent znašal 600% (Laharnan, 1995, str. 33).

¹⁰ Vključuje tudi visoke carinske ekvivalente in višje carinske stopnje (out-of-quota).

¹¹ Tariff peaks ali megatariffs.

ter mlečne izdelke (Beierle, 2002, str. 19). Na razlike med carinami torej poleg relativno visokih carin vpliva tudi stopnjevanje carin, ki se povečuje z vstopom v višjo fazo obdelave.

Slika 6: Distribucijska porazdelitev carinskih stopenj

Vir: Burfisher et al., 2001, str. 20.

Obstaja več različnih načinov, kako meriti razpršenost carinskih stopenj v posamezni državi. V literaturi se mi je zdela najbolj zanimiva distribucijska porazdelitev ameriškega USDA, ki analizira, kako pogosto posamezna carinska stopnja pade v določen razred. Kot sem že omenila, imajo Združene države Amerike relativno nizke povprečne carinske stopnje za kmetijske proizvode. Iz slike 6 je razvidno, da se močno razlikujejo od ostalih industrijskih držav. Preko 50% carinskih stopenj je izredno nizkih, in manj kot 5% carinskih stopenj je višjih od 100%. Vse ostale razvite države imajo največji delež carin med 5 in 25% carinsko stopnjo.

4.1.2 Tarifna kvota

Prav tako je iz raziskave, ki jo je opravil ameriški USDA razvidno, da je ob koncu leta 1999 tarifne kvote uporabljalo le 37 držav članic izmed 137 držav. Med temi državami so tri države pokrile kar tretjino vseh tarifnih kvot, in sicer Norveška, Poljska in Islandija.

V obdobju od leta 1995 do leta 2000 so bile tarifne kvote povprečno zasedene le 61% (Ingco, 2003, str. 39). Presenetljivo je bilo predvsem to, da je bila v letih od 1995 do 1998 polno zasedena le polovica količinskih kapacitet, medtem ko je bila četrtna kapacitet zasedenih

manj kot 22% (Beierle, 2002, str. 22). Razloga nepopolne zasedenosti kvot, ki sem jih najpogosteje zasledila, sta: previsoka carinska stopnja znotraj tarifne kvote in način, kako se kvote razporejajo, ter njihova administracija.

Tabela 2: Število objavljenih tarifnih kvot po posameznih državah

Država	Število objavljenih tarifnih kvot
Norveška	232
Poljska	109
Islandija	90
EU	87
ZDA	54
Ostale države	796
Skupaj	1368

Vir: Burfisher et al., 2001, str. 13.

Metoda, ki jo države uporabljajo za dajanje dostopa do kvot izvoznikom, je dodeljevanje uvoznih dovoljenj¹², kdor prvi pride, prvi žanje¹³, in ostali kriteriji s strani državnih trgovinskih podjetij in bilateralnih sporazumov. Poleg tega vsebujejo pogoji določena pravila, kot so časovna obdobja za uporabo licenc ali za dostavo proizvodov v države uvoznice.

4.1.3 Posebni zaščitni ukrepi

Uporabo posebnega zaščitnega mehanizma je v nacionalne listine koncesije zapisalo 38 držav, med katerimi sta tudi EU in Združene države Amerike. V obdobju implementacije so v Združenih državah Amerike zabeležili 50% vseh varnostnih zaklopov na bazi cene, v EU pa 57% na bazi količine (Beierle, 2002, str. 21).

4.2 DOMAČA PODPORA

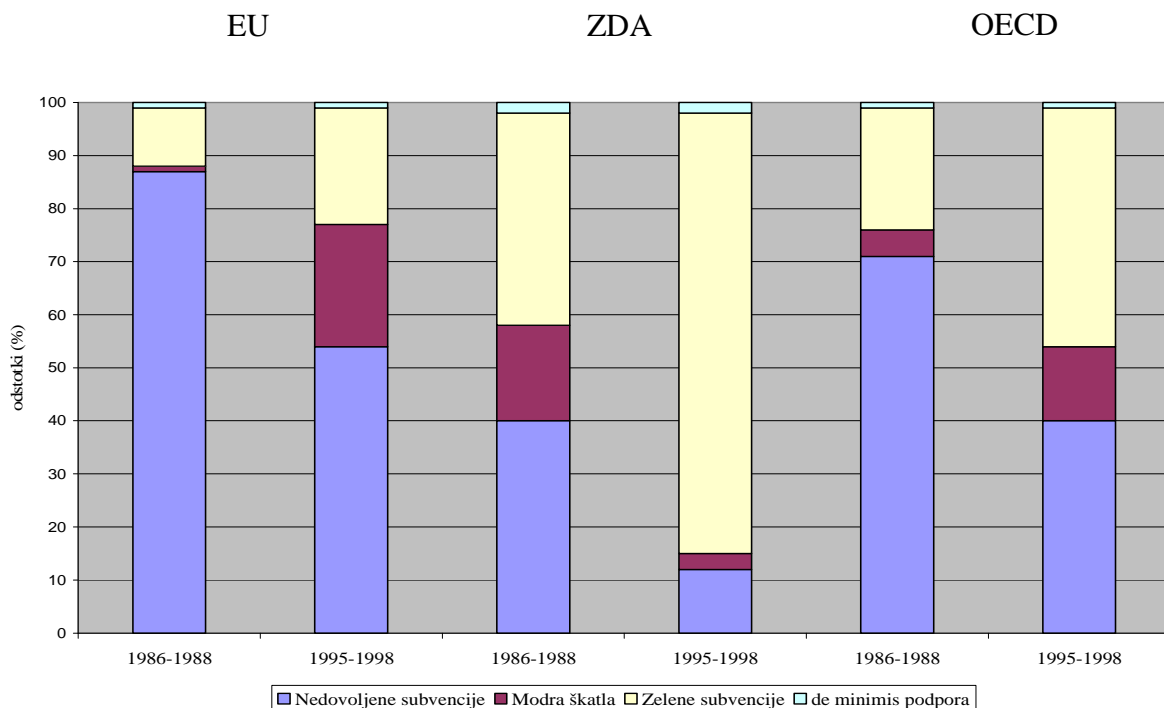
Preko trideset članic (34 držav) se je obvezalo, da bo znižalo nedovoljene subvencije, preostale države so oblikovale politiko, ki je zagovarjala raven nedovoljenih subvencij pod stopnjo de minimis. Najvišja raven nedovoljenih subvencij, ki je bila dovoljena, se je v posameznih državah gibala med 19 in 23 milijardami \$. Vendar je večina držav ni dosegla, saj je običajno njihova podpora znašala med 6 in 11 milijardami \$ (Beierle, 2002, str. 31).

¹² licence on demand

¹³ first-come, first-served

V prvih letih implementacije so članice naredile le malo na področju sprejetega sporazuma. Cene večine kmetijskih proizvodov so porasle, kar je povzročilo zmanjšanje vrzeli med fiksno referenčno in uporabljeno administrativno ceno. Zgornja meja znižanja je bila postavljena dokaj visoko, zato državam ni bilo potrebno zmanjševati nedovoljenih subvencij. Po letu 1997 je prišlo do znižanja cen ter posledično povečanja vrzeli. Podpora se je v večini državah povečala in vrnila na raven iz obdobja leta 1986 do leta 1988. Ker so se države bale, da bodo presegle zgornjo raven, so tovrstno podporo začele označevati kot zelene subvencije. V EU se je tako delež PSE, ki je bil namenjen pomoči v ceni, zmanjšal iz 76% na 51%, medtem ko je v Združenih državah Amerike padel iz 47% na 40% (Agricultural policies in emerging and transition economies 2000, 2001, str. 54). Naraščajoča raven zelenih subvencij je omogočala državam izpolnitev ciljev postavljenih s strani domače kmetijske politike, ter hkrati upoštevanje pravil WTO. EU, Združene države Amerike in Japonska so države z največjim vplivom na svetovni trg, saj so namenile največ domače podpore kmetom.

Slika 7: Sestava domače podpore, 1986-88 in 1995-1998

Vir: Towards more liberal agricultural trade, 2001a, str. 4.

Združene države Amerike in EU dajeta proizvajalcem vse tri oblike domače podpore. Večino domače podpore Združenih držav Amerike, izmed 60 milijard \$, je namenjeno zelenim subvencijam, ki so se v letih od 1995 do 1998 podvojile glede na obdobje od leta 1986 do 1988. Kot je razvidno iz slike 7, 12% namenijo nedovoljenim subvencijam minimalni podpori pa dobra 2%. Modre subvencije predstavljajo le 3% domače podpore. EU nameni veliko več za domačo podporo, in sicer od 100 do 120 milijard \$ letno. Povprečno so v letih od 1995 do 1998 55% namenili nedovoljenim subvencijam (skupaj z minimalno podporo) ter s tem

presegli zgornjo mejo nedovoljenih subvencij, ki jo je določal sporazum. Najnižja je domača podpora v obliki zelenih subvencij, saj le-te znašajo le 22%, medtem ko 23% domače podpore predstavljajo modre subvencije (Ingco, 2003, str. 44).

Večino držav OECD je podalo relativno nizko skupno mero podpore v primerjavi z ravnijo, ki je dovoljena – večino pod 70%, z izjemo nekaj držav. Iz slike 7 lahko razberemo, da so se zelene subvencije v državah OECD med obravnavanima obdobjema podvojile (v obdobju 1995-1998 so znašale 45%) ter da so nedovoljene subvencije v obdobju 1995-1998 znašale v teh državah 42%. Zato je več kot polovica podpor izvzetih iz obveze zniževanja.

Združene države Amerike in EU sta že pred sprejetjem sporazuma sprejeli nekatere reforme, ki naj bi jima omogočile znižanje domače podpore, ki izkrivlja trgovino. Vendar so jima okoliščine omogočale, da sta vzdrževali relativno višjo raven nedovoljenih subvencij kot ostale države. Poleg reform, ki so bile sprejete že pred Urugvajskim krogom, so na učinkovito zmanjševanje skupne mere podpore vplivali tudi ukrepi, sprejeti na pogajanjih. Tako ni bila najbolj posrečena izbira baznega obdobja od leta 1986 do leta 1988, saj je bilo to obdobje zgodovinsko relativno visokih podpor. Poleg tega so bile nekatere podpore, ki so vplivale na neravnovesje, uvrščene med modre subvencije, kar jim je omogočilo izvzetje iz obveze zniževanja. Tretji razlog naj bi bila agregatna narava skupne mere podpore. Skupna mera podpore niso izračunavali na ravni proizvoda, kar je pomenilo, da so podporo, ki je niso namenili proizvodu lahko prenesli na drug proizvod. Podpora proizvodom se je lahko preoblikovala (preoblikovanje nedovoljenih subvencij v modre subvencije), kar je posledično vodilo do večjih nedovoljenih pomoči pri posameznih proizvodih (Towards more liberal agricultural trade, 2001, str. 4).

Države v razvoju so začele opozarjati na vse večjo raven domače podpore, kljub temu da nedovoljene subvencije niso presegle zgornje meje. Opozorile so predvsem na problem naraščanja zelenih subvencij v Združenih državah Amerike in modrih subvencij v EU. Pojavljajo se dvomi, če imajo tovrstne pomoči res minimalni učinek na neravnovesje. Čeprav nekatere subvencije le minimalno vplivajo na neravnovesje trgovine, se lahko pojavi kumulativni učinek. Po mnenju OECD je nemogoče, da bi bila domača podpora popolnoma neodvisna od proizvodnje in trgovine.

Kljub temu da so nekatere države v razvoju zmožne zagotavljati nedovoljene subvencije kmetom, jim sporazum prepoveduje njihovo uporabo nad stopnjo de minimis in zato sploh nimajo možnosti, da bi proizvajalcem zagotovile raven subvencij do zgornje dovoljene meje.

4.3 IZVOZNA KONKURENCA

V času implementacije je uporaba izvoznih subvencij ostala konstantna ne glede na to, da jim je sporazum dajal največji pomen. Poleg izvoznih subvencij so se pojavile nove oblike instrumentov, ki vplivajo na izvozno konkurenco in niso bile predmet obravnave sporazuma.

Med najpomembnejše štejemo izvozne kredite, pomoč v hrani, izvozna državna trgovinska podjetja ter izvozne omejitve in davke (davek na izvoz, embargo...), ki jih uporabljajo predvsem države v razvoju in imajo nasprotno učinke.

4.3.1 Izvozne subvencije

Z globalnega vidika imajo izvozne subvencije relativno majhen vpliv na raven svetovne cene (predstavljajo le 13% povišanja svetovne cene), kljub temu predstavljajo pomemben steber sporazuma o kmetijstvu. Večino carin in domačih podpor vpliva na izkrivljanje mednarodne trgovine. Izvozne subvencije srečamo le v nekaterih državah zato vplivajo le na določene trge¹⁴. V pogajanjih so izvozne subvencije neposredno vezane na carine, ker lahko njihovo znižanje spodbudi nekatere države k znižanju uvoznih dajatev.

Sporazum je kar petindvajsetim državam (EU štejemo kot eno) dovolil uporabo izvoznih subvencij v obdobju implementacije (glej Prilogo 1), ki pa so se morale obvezati, da bodo znižale raven subvencij. Vendar je sporazum na področju izvoznih subvencij imel kar nekaj šibkosti:

- Raven izvoznih subvencij, ki naj bi bila predmet zniževanja, je bila določena nenormalno visoko, kar je posledica izbire baznega obdobja. Izdatki iz proračuna, namenjeni izvoznim subvencijam, in število izvoznih subvencij je bilo namreč v tem obdobju najvišje. Prav tako so članice lahko namenjale višjo raven ter večje število izvoznih subvencij, kot je bilo določeno v nacionalni listini koncesij.
- Učinkovitost zniževanja izvoznih subvencij je bila odvisna tudi od stopnje agregacije. Švica je oblikovala le eno stopnjo za mlečne izdelke, medtem ko jih je EU razdelila na maslo, sir, posneto mleko ter druge mlečne izdelke. Švici je to omogočalo prerazporeditev subvencij iz enega mlečnega izdelka na drugega, kar pomeni, da v primeru, ko je vrzel na agregirani ravni velika, lahko to reši s prerazporeditvijo subvencij na tiste proizvode, ki imajo najnižjo ceno na svetovnem trgu (Agricultural policies in emerging and transition economies 2000, 2001, str. 47).
- Države lahko prenašajo neporabljene izvozne subvencije med leti, vendar morajo doseči raven, ki so jo podale v nacionalni listini koncesij do koncu obdobja implementacije¹⁵.
- Zadnja težava izhaja iz zamude v prijavi izvoznih subvencij WTO-ju. Države OECD bi morale tako prijavo oddati do leta 1997 in ne šele leta 1999. Zamuda je otežila kontrolo učinkovitosti sporazuma.

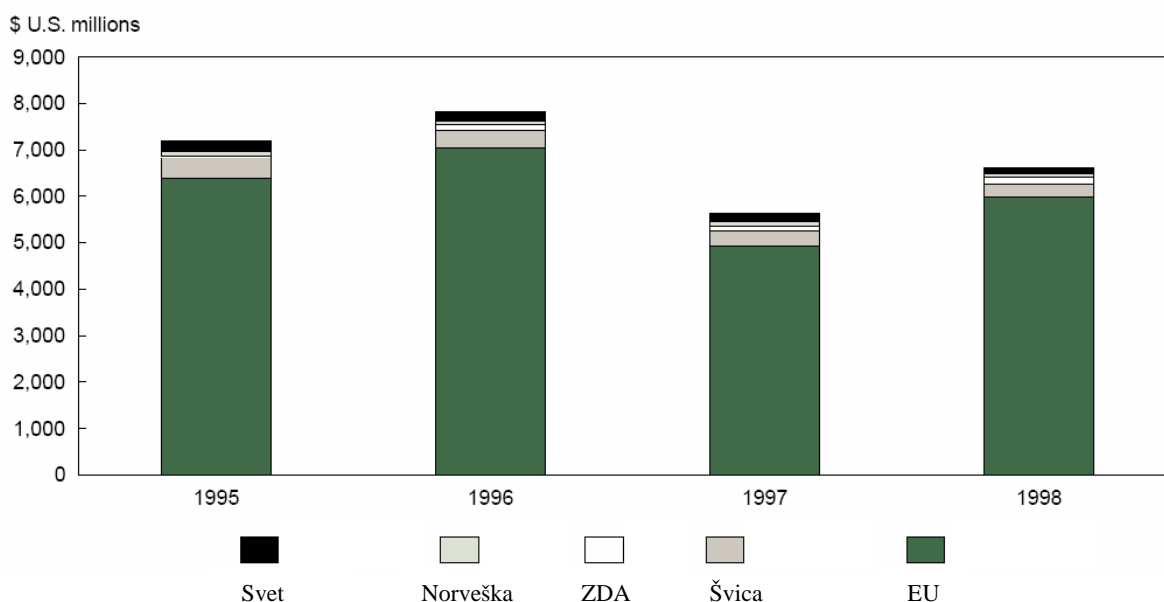
¹⁴ Najpogosteje jih srečamo v državah EU, redkeje pa v državah v razvoju.

¹⁵ V letu 1996 je Poljska presegla raven dovoljenih subvencij za sladkor, sklicevali so se na neporabljen del subvencij za sladkor iz leta 1995.

Rezultat je, da razvite države letno namenijo 300 milijard \$ za pomoč kmetom, kar znaša 1,3% celotnega BDP-ja držav OECD. Cene, ki jih države članice OECD ponujajo na svetovnem trgu so v povprečju nižje za 31% (Prema-chandra Athukorala, 2004, str. 8).

Dominanten uporabnik izvoznih subvencij je EU, ki je v letih 1995-1997 namenila kmetijskim proizvodom 90% celotnih izvoznih subvencij članic WTO. Sledi ji Švica s 5,6% deležem ter Združene države Amerike z 1,3% deležem (Agricultural policies in emerging and transition economies 2000, 2001, str. 46). V letu 1998 se je delež v Švici zmanjšal na 4,4%, vendar se je povečal delež subvencij v Združenih državah Amerike na 2,2% celotnih izvoznih subvencij.

Slika 8: Izdatki za izvozne subvencije po državah, 1995-1998

Vir: Burfisher et al., 2001, str. 28.

Kot je razvidno iz slike v Prilogi 2, je EU leta 1998 namenila več kot 6 milijard \$ za izvozne subvencije, pri tem je porabila 58% proračunskih izdatkov namenjenih kmetijstvu. V letih 1995 in 1996 so bile svetovne cene kmetijskih proizvodov visoke. Delež izvoznih subvencij se je povečal glede na predhodno leto, saj jim sporazum tega ni preprečeval. EU je v obdobju 1995-1998 zagotavljala izvozne subvencije za večino kmetijskih proizvodov. Združene države Amerike so istega leta namenile za izvozne subvencije le 47 milijonov \$ (glej Prilogo 3), kar je znašalo 18% proračunskih izdatkov kmetijstvu¹⁶.

Za države OECD kot celoto so bile izvozne subvencije nižje od dogovorjenih, saj so v letih 1995-1997 porabili le 42% proračunskih izdatkov. Rast cen žitaric je namreč v začetni fazi implementacije pripeljala do obdavčitve izvoza žitaric.

¹⁶ Združene države Amerike so večino izvoznih subvencij namenile za mlečne izdelke.

4.3.2 Druge oblike izvozne konkurence

Obstaja več oblik instrumentov, ki lahko delujejo kot izvozne subvencije ter jih sporazum ni uspel omejiti. V nadaljevanju bom opisala dve najpogostejši obliki. Poleg njiju zasledimo v mednarodni trgovini še izvozna državna trgovinska podjetja ter izvozne omejitve in davke.

4.3.2.1 Izvozni krediti

Izvozni krediti so glavna oblika pomoči v Združenih državah Amerike. Program izvoznih kreditov je zagotavljal komercialnim bankam v Združenih državah Amerike, da bodo poplačane (če bo potrebno tudi s strani vlade ZDA) za kredite, ki jih bodo podaljšale določenim tujim bankam za namene nabave kmetijskih proizvodov v Združenih državah Amerike. Ti programi omogočajo tujim kupcem v Združenih državah Amerike, da dobijo kredite s strani bank po nižji obrestni meri, z znižanimi provizijami ter daljšimi plačilnimi pogoji.

Poleg zgoraj omenjenih neposrednih kreditov izvozni krediti obsegajo finančne spodbude, ki lahko učinkovito zmanjšujejo uvoznikove stroške, tudi s pomočjo garancij ali zavarovanj za posojila, in znižanj obrestne mere. S ponujanjem ugodnih finančnih pogojev uvoznikom brez izravnalnih obresti lahko država vpliva na nabavno odločitev uvoznikov blaga.

Med Urugvajskim krogom pogajanj je več držav predlagalo ureditev področja izvoznih kreditov z razlogom, da preko njih države regulirajo ceno in količino izvoza. Vendar so Združene države Amerike preprečile nadaljnja pogajanja. Raziskave so pokazale, da tovrstni programi držav res izkrivljajo trgovino, vendar v manjšem obsegu kot izvozne subvencije.

4.3.2.2 Pomoč v hrani

Poleg izvoznih kreditov so se začele pojavljati polemike o relevantnosti pomoči v hrani. Združene države Amerike so pogosto presežek hrane namenile pomoči v hrani. Tako so v letih 1999 in 2000 več kot polovico izvoza žita v Združenih državah Amerike namenili pomoči v hrani (Beierle, 2002, str. 27). Predvsem državam v razvoju pomoč v hrani predstavlja varnost v hrani. Vendar delovanje tovrstne pomoči pogosto označujejo kot prikrito izvozno subvencijo, saj zagotavlja hrano na trg zastonj.

Sporazum o kmetijstvu zato v 10. členu določa, kaj morajo zagotoviti članice darovalke mednarodne pomoči (Sporazumi svetovne trgovinske organizacije, 1995, str. 213):

- da dajanje mednarodne pomoči v hrani ni neposredno ali posredno povezano s komercialnim izvozom kmetijskih proizvodov v države sprejema,
- da se mednarodne transakcije pomoči v hrani, vključno z dvostransko pomočjo v hrani, ki je denarno izražena, izvedejo v skladu z načeli FAO razdelitve presežkov in posvetovalnih obveznosti,

- da se taka pomoč zagotovi, kolikor je možno, povsem neodplačano ali pa ne pod slabšimi pogoji, ki so določeni v VI. členu Konvencije o pomoči v hrani.

Konvencija o pomoči v hrani iz leta 1999 za posamezne članice določa, da pomoč v hrani ne sme predstavljati manj kot 80% celotne pomoči v hrani, s čimer naj bi preprečili darovalcem, da bi pomoč v hrani izrabljali za izvozne subvencije.

4.4 STALIŠČA POGAJALSKIH SKUPIN PRED NOVIM KROGOM POGAJANJ

4.4.1 Evropska unija

Presežek hrane, veliki proračunski izdatki ter močan pritisk Združenih držav Amerike v okviru takratnega GATT so bili v letu 1992 poglobitvi razlogi za najobsežnejšo reformo Skupne kmetijske politike Evropske Unije (Mcsharry-eva reforma). Reforma se ni dotaknila temeljnih načel in ciljev Skupne kmetijske politike, vendar je spremenila način zaščite in financiranja kmetijstva. Pripeljala je do padca cen na nekaterih ključnih kmetijskih trgih, izgubo dohodka je pokrivala s proračunskimi sredstvi v obliki kompenzacijskih plačil.

Notranje napetosti, nadaljnji pritiski zunanjetrgovinskih partnerjev, ter širitev Evropske unije proti srednji in vzhodni Evropi so spodbudili nadaljnje reforme Skupne kmetijske politike v smeri večje vloge tržnih zakonitosti, nadaljnje uvajanje dohodkovnih plačil in povečan pomen regionalne in kmetijske politike. Predsednik komisije Jacques Santer je julija 1997 predstavil enega najpomembnejših dokumentov Agendo 2000¹⁷, ki trdi, da so za uspešno širitev potrebne spremembe na najmanj treh ključnih področjih: skupna kmetijska politika, strukturni skladi in financiranje EU po letu 2000. Cilji skupne kmetijske politike, ki jih določa Agenda 2000, naj bi bili: povečanje konkurenčnosti, zdrava in kvalitetna hrana, vključitev okoljevarstvenih ciljev v Skupno kmetijsko politiko, omogočanje dodatnega zaslužka kmetom in njihovim družinam, poenostavitev zakonodaje EU in zagotavljanje primernega življenjskega standarda kmetijski skupnosti (Saunders, Mayrhofer, 2003, str. 5).

Položaj EU je bil tako pred novim krogom pogajanj izredno zapleten. EU se je zavzemala za globalna pogajanja, ki poleg kmetijstva vključujejo tudi storitve, okolje, javna naročila, socialno zaščito, konkurenco, dogovor pa bi radi dosegli najkasneje v treh letih (Pilko, 1999, str.1). Kljub temu da je EU pripravljena braniti svoje kmetijstvo, je Skupna kmetijska politika izrazito nepravilna. Trg kmetijskih izdelkov je v EU močno zaščiten, saj kar 90% vseh subvencij za izvoz kmetijskih pridelkov v svetu odpade na Evropo. Poleg tega je OECD izračunal, da kar 80% podpor dobi 20%, 50% pa 5% največjih kmetov. Največja neto prejemnica javnih sredstev je Francija, ki prejme 9,3 milijarde € in prispeva 6,5 milijarde €. Največja neto plačnica je kljub svojim makroekonomskim težavam Nemčija. Unija bi bila

¹⁷ Agenda 2000 temelji na reformi iz leta 1992 ter se zavzema za nadaljevanje zniževanja cen in povečanje neposrednih plačil.

pripravljena zmanjšati svoje izvozne subvencije le v primeru kompromisa s trgovinskimi partnerji na drugih področjih.

4.4.2 Združene države Amerike

Ameriško kmetijstvo je močno odvisno od izvoza. V zadnjih letih je doživelo krizo zaradi svetovnega presežka hrane in zaradi padca cen, ki je posledica azijske krize. Združene države Amerike se zavzemajo za razširitev prejšnjih pogajanj Urugvajskega kroga, s poudarkom na odpiranju trgovine s kmetijskimi pridelki. Washington je želel v pogajanjih Unijo prisiliti v ukinitvev izvoznih subvencij za kmetijstvo, kar naj bi bila osnova ameriške pogajalske strategije v Seatlu. Prizadevali so si za ukinitvev vseh izvoznih subvencij, ki jih je dovoljeval sporazum. Washington je poleg tega opozarjal, da so največje žrtve evropske kmetijske politike države v razvoju, ki so odvisne od izvoza kmetijskih pridelkov in ne razpolagajo z zadostnimi proračunskimi sredstvi za protiutež evropskim subvencijam.

Kljub temu da so Združene države Amerike zagovarjale popolno liberalizacijo kmetijskega trga, so tudi same pogosto uporabljale trgovinsko politiko, ki ni bila brez zaščitnih ukrepov.

4.4.3 Države v razvoju

Gospodarstvo v državah v razvoju se je v zadnji polovici stoletja močno spremenilo zaradi padca relativne pomembnosti kmetijskega sektorja. Kljub temu kmetijstvo držav v razvoju predstavlja četrtno BDP-ja, več kot tretjina prebivalstva živi od kmetijstva (Prema-chandra Athukorala, 2004, str. 3). Do večine sprememb je prišlo na strani outputa, saj je delež kmetijskih proizvodov v celotnem izvozu dobrin močno upadel. Močno se je spremenila tudi sestava kmetijskega izvoza iz držav v razvoju, saj je močno upadel delež tropskih proizvodov v celotnem izvozu kmetijskih proizvodov, porasel pa je delež predelane hrane. Na to sta vplivala povpraševanje in ponudba. Na povpraševanje močno vpliva internacionalizacija navad v hrani, medtem ko je ponudba predvsem pod vplivom izboljšane tehnologije, transporta, možnosti skladiščenja v hladilnicah...

Skupina držav v razvoju je povsem nezadovoljna z rezultati Urugvajskega kroga, saj je bila njihova vloga v dosedanjih pogajanjih popolnoma nepomembna. Zahtevajo določene spremembe, preden bodo sami začeli z liberalizacijo znotraj svojega kmetijskega sektorja. Države v razvoju predstavljajo heterogeno skupino držav, katerih interesi se med seboj razlikujejo glede na velikost države, izvozno orientiranost, blaginjo države... Večino držav v razvoju je nezadovoljnih z visoko ravnijo zaščite, s katero se srečuje njihov izvoz v razvitih državah.

Proces liberalizacije naj bi preko obvez (predvsem zniževanja ravni subvencij) vplival na splošno razpoložljivost hrane. Negativno naj bi vplivalo na tiste države v razvoju, ki so neto

uvoznice hrane, saj bi zaradi znižanja subvencij prišlo do dviga svetovnih cen. Da bi to preprečili, so se na pogajanjih dogovorili za:

- sprejetje postopkov, ki bodo zagotavljali oz. povečali pomoč v hrani tem državam,
- zagotavljanje tehnične in finančne pomoči tem državam, s čimer bodo povečali produktivnost,
- spodbujanje finančnih institucij (International Monetary Fond, World Bank), da bi oblikovale nove podružnice v teh državah za zagotavljanje finančne pomoči ter reševanje problemov na področju financiranja uvoza.

Države v razvoju se delijo na skupino Cairns in ostale države, kamor sodijo Indija in afriške države. Le-te se zavzemajo za zaščito svojih kmetov pred poceni uvozom in odpravo izvoznih subvencij v razvitih državah. Skupina Cairns, ki jo sestavlja 18 držav¹⁸, od tega 15 držav v razvoju in 3 razvite države, je zagovarjala liberalizacijo svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi. Pred novim krogom pogajanj se je zavzemala predvsem za ukinitve in prepoved vseh oblik izvoznih subvencij, močno zmanjšanje domačih podpor, ki izkrivljajo trgovino ter bistven napredek na področju dostopa na trg (Ingco, 2003, str. 60).

5 RAZVOJNA RUNDA

Kljub temu da je sporazum prinesel veliko novega, je bil v sedemletnem obdobju implementacije (1995-2001) storjen le majhen korak v pravo smer. Uvozna zaščita kmetijskih proizvodov v nekaterih državah je še vedno visoka, ponekod se je celo povečala. Carine za kmetijske proizvode so v povprečju v tem obdobju znašale 60%, v primerjavi s 4% industrijskimi carinami, pri čemer je indikativno, da je trgovina s kmetijskimi pridelki med razvitimi državami dokaj liberalizirana, medtem ko se kmetijski proizvajalci iz držav v razvoju soočajo z visokimi carinami in drugimi protekcionističnimi ukrepi, če hočejo prodreti na trge razvitih držav. Očitno je bil Urugvajski krog le uvod v liberalizacijo kmetijskih trgov.

Leta 1999 je prišlo do tretje Ministrske konference v Seatlu, ki po javnem mnenju ni bila uspešna zaradi protesta. Vendar je do neuspeha prišlo že nekaj tednov prej v Ženevi, ko po enoletnih pogajanjih delegacije niso oblikovale dogovora o načinih in pogojih pogajanj za nov krog. Predvsem države v razvoju niso želele novega kroga pogajanj zaradi nedokončanih obvez iz Urugvajskega kroga.

5.1 PRVA IN DRUGA FAZA: marec 2000 – marec 2002

Pogajanja o kmetijstvu in storitvah, ki naj bi bila osrednji temi novega kroga, so se začela že pred srečanjem v Dohi, in sicer marca 2000. Sporazum namreč v 20. členu za dosego dolgoročnega cilja progresivnega zniževanja podpore in zaščite določa, da se nadaljnja pogajanja o kmetijstvu začno leto pred zaključkom implementacije. 126 članic WTO-ja je

¹⁸ Članice so: Argentina, Avstralija, Bolivija, Brazilija, Kanada, Čile, Kolumbija, Kosta Rika, Fiji, Guatemala, Indonezija, Malezija, Nova Zelandija, Paragvaj, Filipini, Južna Afrika, Tajska in Urugvaj.

podalo 45 predlogov in tri tehnične dokumente. Predlogi so krili večino področij, ki so jih obravnavala dosedanja kmetijska pogajanja, hkrati je bilo podanih nekaj novih. Več kot polovico novih predlogov so oblikovale države v razvoju.

V drugi fazi pogajanj, ki je trajala do marca 2002, so preučili sprejete predloge, ki so jih predlagali na zaključnem sestanku prve faze. Razprave na posameznih srečanjih so potekale po posameznih temah. Z namenom dokončnega oblikovanja načinov in pogojev za pogajanja, ki naj bi vključevala spremembe pravil in obvez, so preučili tudi tehnične dokumente. Predstavljeni dokumenti so bili le predsednikovi povzetki in ne uradni dokument, saj so bila srečanja v veliki meri neformalna.

5.2 ČETRТА MINISTRSKA KONFERENCA V DOHI IN PRIPRAVE NA FAZO NAČINOV IN POGOJEV: marec 2002 – julij 2003

14. novembra 2001 je na četrti Ministrski konferenci v Dohi, v Katarju, prišlo do dogovora za začetek novega osmega kroga pogajanj. Eden glavnih ciljev pogajanj naj bi bil zmanjšanje revščine v državah v razvoju, kar je tudi razlog, da so nekateri voditelji EU in Japonske ta krog pogajanj označili za Razvojno rundo. Po besedah profesorja Stiglitzja naj bi z začetkom razvojnega kroga trgovinskih pogajanj, popravili nepravilnosti poprejšnjih krogov pogajanj, saj naj bi v dosedanjih pogajanj večino koristi imele razvite države (Stiglitz, 2004).

V novem krogu pogajanj naj bi nadaljevali pogovore o liberalizaciji kmetijstva in storitev. Pogajanja naj bi razširili tudi na nova področja: okolje, singapurske teme¹⁹. Deklaracija konference v Dohi se na področju kmetijstva nanaša na že opravljeno delo pri pogajanjih o kmetijstvu, potrjuje in izpolnjuje cilje ter določa urnik nadaljevanja pogajanj. V program so vključili tudi teme netrgovinske narave (zaščita hrane, razvoj podeželja..). Pogajanja so se začela 31. januarja 2002 in naj bi se zaključila januarja 2005.

V Dohi so določili priprave na fazo načinov in pogojev za srečanje v Cancunu do marca 2003. Načini in pogoji pogajanj vsebujejo dvanajstmesečni program za doseg napredka določenega na Ministrski konferenci v Dohi: bistveno izboljšanje na področju dostopa na trg, zniževanje izvoznih subvencij in zniževanje domače podpore. Države so se sicer strinjale o pogajanjih glede znižanja carin ter izvoznih subvencij in domačih podpor za kmetijske proizvode. Vendar so med članicami obstajale velike razlike v stališčih, kako to doseči, in glede dinamike liberalizacije. Svoje predloge za pogajanja o nadaljnji liberalizaciji kmetijskega trga je pravočasno do marca poslalo 121 držav (85% članic). V nadaljevanju predstavljam tri predloge članic (The EU Committee of the American Chamber of Commerce in Belgium, 2003, str. 179).

¹⁹ Singapurske teme vključujejo: konkurenco, investicije, transparentnost pri vladnih javnih naročilih ter podporo trgovini.

Predlog Združenih držav Amerike:

- znižanje izvoznih subvencij v petih letih,
- določitev carinskih stopenj za kmetijske proizvode, ki ji bo sledilo zniževanje le-teh,
- omejena uporaba posebnih zaščitnih mehanizmov za uvoz kmetijskih proizvodov in
- delitev subvencij na tiste, ki izkrivljajo in tiste, ki ne izkrivljajo trgovine.

Predlog skupine Cairns:

- znižanje izvoznih subvencij v obdobju treh let,
- razvite države naj bi zmanjšale vse carine za kmetijske proizvode za maksimalno 25% v obdobju petih let (od tega 50% znižanje v prvem letu) in fleksibilnost za države v razvoju,
- omejena uporaba posebnih zaščitnih mehanizmov za razvite države in
- razširitev tarifnih kvot razvitih držav za 20%, za proizvode namenjene domači potrošnji.

Predlog Evropske unije:

- povprečno znižanje carin za 36% in vrednosti izvoznih subvencij za 45% v obdobju šestih let,
- znižanje domače podpore, ki izkrivlja trgovino za 55% v obdobju šestih let,
- vzdrževanje posebne klavzule za zaščito kmetijstva,
- neobdavčen dostop na trge razvitih držav za najmanj 50% uvoza iz držav v razvoju neobdavčen in brez kvot omejen dostop za ves kmetijski uvoz iz nerazvitih držav,
- obravnava vprašanj netrgovinske narave (ruralni razvoj).

Kompromisni predlog, ki naj bi bil izhodišče za pogajanja, je februarja 2003 predstavil predsednik odbora za kmetijstvo Stuart Harbison. Med drugim je predlagal, da naj bi se najvišje carine zmanjšale za 45% do 60%, za malo manj zaščitene proizvode naj bi jih znižali za 35% do 50%, za tiste, ki so jih že do tedaj proizvajalke ščitile z razmeroma nizkimi carinami, pa naj bi jih znižali za 25% do 40%. Predlagal je tudi odpravo neposrednih plačil, kar ni bilo vseč predvsem EU saj je le-ta leta 2002 namenila 29,4 milijarde € neposrednim plačilom, zato so predlog zavrnili (Đerič, 2003, str. 1). Predlog so podprle Združene države Amerike in skupina Cairns, vendar so mu očitale, da še ni šel dovolj daleč. Članice tako do dogovorjenega dne, marca 2003 niso sprejele predlogov faze načinov in pogojev za nadaljevanje pogajanj. Začele so s pripravo osnutkov za fazo načinov in pogojev, ki so bili potem dokončno oblikovani šele 1. avgusta 2004.

5.3 PETA MINISTRSKA KONFERENCA V CANCUNU

Načine in pogoje za pogajanja v okviru Razvojne runde naj bi po neuspehu v marcu 2003 oblikovali na septembrskem srečanju v Cancunu. Članice so tu prvič nekoliko popustile pri svojih stališčih, vendar ne dovolj, da bi delovale soglasno.

EU se je začela zavedati, da bi pogajanja v okviru Dohe lahko pospešila le z reformo Skupne kmetijske politike, saj je skupna kmetijska politika v svetu izredno neprijubljena. Njena

nepriljubljenost izvira predvsem iz nepopustljivosti EU, saj močno subvencionira evropske kmete ter s tem preprečuje vstop na mednarodne trge kmetom revnih držav. Kljub temu da je Farm Act, sprejet leta 2002, dovoljeval subvencioniranje skoraj vseh pridelkov na način, ki prav tako izkrivlja mednarodno trgovino, ni bil tako nepriljubljen kot kmetijska politika EU. V juniju 2003 je EU²⁰ podprla ukinitve večine izvoznih subvencij, finančne podpore kmetom, ki je vezana na proizvodnjo ter znižanje pomoči v ceni žitu in mlečnim izdelkom. Finančne podpore naj bi po večini nadomestili z neposrednimi plačili kmetom (direct payments), medtem ko naj bi ukinitve izvoznih subvencij vodila do padca evropskih cen na svetovno raven. Hkrati želijo spodbuditi politiko zagotavljanja kvalitetne hrane in zaščito živali.

Po notranji reformi Skupne kmetijske politike v EU je bil možen prvi kompromis med EU in Združenimi državami Amerike. Oblikovali so skupni tekst, v katerem so po posameznih delih preučili predloge pogajanj in jih nato podali v obliki kompromisnega neuradnega osnutka 1. avgusta 2003. V listini sta se izogibali natančnemu podajanju števil, kot je odstotek znižanja carin. Prav tako sta pustili odprto vprašanje posebne obravnave držav v razvoju. V nekaj dneh so kot odgovor na skupni predlog Združenih držav Amerike in EU države članice oblikovale šest alternativ tega koncepta, ki so vse imele enako strukturo kot predlog EU-ZDA. Največ pozornosti je vzbudil predlog nove koalicije držav G-20, ki je združevala dvajset držav v razvoju. Skupni predlog, ki je bil kot osnutek podan s pogajanjem v Cancunu, je nato oblikoval Carlos Perez del Castillo.

Kmetijski komisar Fischer je na peti Ministrski konferenci v Cancunu poudaril: »Karkoli se bo zgodilo z Razvojno rundo, vam lahko obljubim, da ni poti nazaj. Evropa se bo zavzemala za nadaljevanje kmetijske reforme. Zavzemali se bomo za konkurenčno, trgovini prijazno kmetijsko politiko, ki bo delovala v interesu revnih držav.« (Koester, 2003, str. 4) Vendar Evropa, ki je v nasprotju s pričakovanji zavrnila pripravljenost po ukinitvi izvoznih subvencij v kmetijstvu, ni največji donator kmetom. V letu 2002 se je raven subvencij povečala v Združenih državah Amerike, Japonska pa je celo preseгла raven subvencij, ki jo EU nameni kmetom. Združene države Amerike pogojuje ukinitve izvoznih subvencij s tem, da se tudi države v razvoju obvežejo k liberalizaciji svojih trgov.

Število držav, ki se smatrajo za države v razvoju, je v zadnjem času močno poraslo, saj jih je izmed 146 članic WTO-ja kar sto trdilo, da sodijo med države v razvoju. Indijski minister za trgovino Arun Jailtey je dejal, da zato ne morejo žrtvovati legitimne interesov milijarde kmetov držav v razvoju, ki jim kmetijstvo pomeni preživetje (STA, 2003, str.1). Prvič v zgodovini WTO-ja so pomembno vlogo pri odločanju poleg EU in Združenih držav Amerike igrale tudi države v razvoju, ki so veliko bolj organizirane kot v prejšnjih krogih pogajanj, izrazile so tudi jasne zahteve po ukinitvi protekcionizma v razvitih državah. Po srečanju v Cancunu se je tako spremenila sestava pogajalskih skupin. Pomembno vlogo so še naprej igrale Združene države Amerike, poleg nje še bolj močna EU zaradi vstopa novih desetih

²⁰ Srednjeročno poročilo (Mid - term review), ki je bilo oblikovano v juniju 2003 in je sledilo Agendi 2000.

članic. V prejšnjih pogajanjih poleg njiju srečamo še skupino Cairns, ki jo je v Cancunu nadomestila skupina držav G-20 (Brazilija, Indija, Kitajska, Južna Afrika). Poleg skupine G-20 pomembno vlogo igrajo še skupina držav z manj konkurenčnimi prednostmi v kmetijstvu - skupina G-10 (Japonska, Koreja, Švica, Norveška), nekatere države v razvoju, ki so oblikovale G-33 ter šibke, občutljive države v razvoju in nerazvite države, ki so oblikovale skupino G-90.

Pogajanja v Cancunu so se končala brez zelenega dosežka, saj med članicami WTO ni prišlo do dogovora glede singapurskih tem. Poleg tega so imele članice na področju kmetijstva različna stališča glede načinov in pogojev za pogajanja in vprašanja ukinitve izvoznih subvencij v razvitih državah. Vendar optimizem, ki ga gre zaslediti predvsem v ponudbi EU, da morajo bogate države nositi večji del bremena liberalizacije, daje upanje za dokončanje pogajanj.

5.4 PRIPRAVA NA FAZO NAČINOV IN POGOJEV ZA POGAJANJA

V šestmesečnem obdobju po ministrski konferenci v Cancunu, od septembra 2003 do marca 2004, ni prišlo do nobenih novih pogajanj na področju kmetijstva. V tem obdobju so se delegacije sestale na nekaj neformalnih srečanjih, na katerih so razpravljali o tem kako nadaljevati pogajanja v okviru Razvojnne runde. Zavedali so se da bodo do poletja oblikovali le predloge na fazo načinov in pogojev, medtem ko bodo morali potankosti odložiti za naslednja pogajanja.

5.4.1 Pismo o ukinitvi izvoznih subvencij

V maju 2004 je Evropska komisija vsem 148 državam članicam WTO-ja poslala pismo, v katerem je predlagala odpravo izvoznih subvencij za kmetijske izdelke, s katero bi vzpodbudila nadaljnja pogajanja v okviru kroga pogajanj iz Dohe. V njem so poudarili, da je EU pripravljena odpraviti izvozne subvencije za kmetijske izdelke, če bi se ji istočasno pridružile tudi druge večje države – predvsem Združene države Amerike²¹. S predlogom EU odpira vrata tudi državam v razvoju, saj predlog vsebuje tudi predlog koncesij za najrevnejše in najšibkejše članice WTO-ja.

Na predlog se je z nezadovoljstvom odzvala Francija, ki je poudarila, da bi na odpravo izvoznih subvencij pristala samo pod dvema pogojema, in sicer, da bi šlo za izdelke

²¹ EU je že močno znižala izvozne subvencije, saj so te leta 1992 znašale 25% proračuna, leta 2001 pa le še 5,2% proračuna, vendar še vedno znašajo 2,8 milijarde €. Komisija je opozorila na vrednost izvoznih kreditov v ZDA, ki so leta 2003 znašali 3,2 milijarde \$, poleg tega so denar namenili še za izvozne subvencije in pomoč v hrani (EU politics, 2004, str. 2). Prav tako so v EU zmanjšali raven domače podpore, ki so jo v lanskem letu zmanjšali za 50% glede na 80. leta, ko je znašala 80% celotnega proračuna skupne kmetijske politike. V naslednjem letu nameravajo prerazporedi ostale tri četrtine med zelene subvencije, ki minimalno vplivajo na izkrivljanje trgovine (EU politics, 2004, str. 3).

posebnega pomena za države v razvoju ter da bi tak ukrep sprejeli tudi na drugi strani Atlantika.

5.4.2 Pogajanja v Ženevi

Pogajanja v marcu

Po propadu pogajanj v Cancunu je večina menila, da bo pot do oživitve pogajanj o liberalizaciji mednarodne trgovine težka. Združene države Amerike naj bi imele preveč dela s predsedniškimi volitvami, EU pa naj bi bila preveč zaposlena z vstopom novih članic. Kljub temu so se delegacije zbrale za en teden v marcu v Ženevi. Večino dni so delegacije porabile za medsebojna pogajanja in potrditev novega predsednika ambasadorja Tima Groserja, ki je predlagal medsebojna pogajanja, pri katerih bo sam sodeloval kot opazovalec ter ne aktivno kot dosedanji predsedniki. Članice naj bi prešle iz začetne faze pozicioniranja v fazo reševanja problemov.

Šesta Ministrska konferenca: julij in avgust 2004

Predstavniki članic WTO-ja so se konec julija 2004 zbrali v Ženevi na šesti Ministrski konferenci, kjer naj bi se poskušali dogovoriti o nadaljnji liberalizaciji svetovne trgovine. Zavedajo se, da bo v nasprotnem primeru sledil večmesečni ali celo večletni zastoj v pogajanjih. WTO je pripravil predlog izhodišč za nadaljevanje pogajanj, ki vsebuje smernice glede kmetijskih izvoznih subvencij in zmanjševanje preostalih oblik zaščitnih ukrepov.

V noči na 1. avgust 2004 je 148 članic WTO-ja po trdih dvotedenskih pogajanjih oblikovalo paket sporazumov, ki vključuje tudi osnutek, potreben za zaključek načinov in pogojev za pogajanja v kmetijstvu²². Annex A predstavlja le ogrodje, ki se ne spušča v podrobnosti posameznih postavk. Sporazum vključuje odpravljanje subvencij, spremembo programov za kreditiranje izvoznikov in poslovanje državnih podjetij, tako da ne bodo več vsebovali elementov subvencioniranja. Trije stebri pogajanj naj bi bili med seboj povezani, kar naj bi vplivalo na to, da naj bi bila njihova obravnava enakovredna.

Bogate države so se odločile, da bodo ukinile izvozne subvencije v času, ki ga morajo še določiti. Prav tako naj bi strogo omejili proizvodne subvencije, oblikovali naj bi nov model zniževanja subvencij, ki naj bi bolj zmanjšal najvišje carine. Države v razvoju so dosegle, da bogate države ne bodo mogle več same odločati, katerim izdelkom bi še vedno lahko postavili visoke ovire za dostop na trg. Medtem ko državam v razvoju ne bo potrebno liberalizirati dostopa na trg (STA, 2004). Dokončanje kroga v okviru Dohe so prestavili za eno leto, in sicer na konec leta 2005.

²² Framework for Establishing Modalities in Agriculture ali Annex A.

Da bi lahko nadaljevali pogajanja, bi bilo potrebno pregledati vrsto tehničnih podatkov. Zato so določili mesečna pogajanja v obdobju od oktobra 2004 do julija 2005. Predstavniki članic WTO-ja se sestajajo na formalnih in neformalnih srečanjih, konzultacijah, na bolj tehnični ravni in v manjših skupinah.

Kljub temu da je sprejetje sporazuma velik dosežek, obstajajo luknje in izločitve, ki bi lahko uničile koristi osmega kroga pogajanj. Tako je npr. Združenim državam Amerike uspelo izločiti iz definicije proizvodne subvencije za kmete. Sporazum prav tako dovoljuje bogatim državam izločitev »občutljivih« proizvodov, medtem ko revne države lahko izločijo proizvode, ki so po njihovem mnenju ključni za njihov razvoj²³.

Izhodišča, sprejeta avgusta leta 2004, so dokončala tisto, kar je propadlo na Ministrski konferenci v Cancunu. Dokončanje pogajanj so prenesli na december 2005, ko naj bi se delegacije sestale v Hong Kongu na Kitajskem.

5.5 TRIJE STEBRI V OKVIRU RAZVOJNE RUNDE

5.5.1 Dostop na trg

Medtem ko je na področju izvoznih subvencij in domače podpore že prišlo do bistvenega napredka, je bilo le malo postorjenega na področju dostopa na trg. Dostop na trg so mnogi označili za tehnično najbolj zahtevnega, saj zadeva vse države članice in ne le nekaj izmed njih tako kot znižanje izvoznih subvencij. V obdobju implementacije so bile ukinjene necarinske ovire, vendar so ostale razlike v obsegu znižanja carinske stopnje in razširjenosti tarifnih kvot. Problem leži predvsem v tem, da se članice delijo na dva bloka. EU, Japonska, Koreja in veliko število držav v razvoju še naprej zagovarjajo uporabo koncepta iz Urugvajskega kroga (linearno znižanje carin v enakih korakih). Druga skupina držav, kamor sodijo Združene države Amerike, skupina Cairns ter nekatere države v razvoju so poudarjale, da je bil rezultat Urugvajskega kroga razočaranje zaradi nezadostnega znižanja carin in premajhnega števila tarifnih kvot. Kot rešitev so podale Švicarsko formulo²⁴, po kateri naj bi se višje carine znižale bolj kot nižje. Metoda naj bi razbremenila razvite države in zagotovila večjo fleksibilnost držav v razvoju. Formula bi omogočila obravnavo izredno visokih carin (carinski vrhovi) ter zmanjšala razkorak med carinami za končne proizvode in surovine. Zagotovila bi jim vzdrževanje višjih carin uvoznim proizvodom, ki so občutljivi, kot je govedina v EU in riž na Japonskem. Kritiki menijo, da je to preveč ambiciozno, potrebno prevelikega prilagajanja ter da je formula preveč zapletena, ker bi zahtevala preoblikovanje specifičnih carin v carine ad valorem.

²³ Japonska tako npr. lahko izloči riž, ki je zaščiten s 490% carino (World Economy, 2004).

²⁴ Swiss formula, ki jo je prvič predlagala že Švica v Tokijskem krogu za zniževanje carin industrijskih proizvodov.

Ker se članice WTO-ja niso mogle odločiti, je bil podan predlog o »mešani formuli«²⁵. Predlog naj bi carine razdelil v tri skupine. Prva skupina proizvodov naj bi bila oproščena carin. Druga skupina proizvodov naj bi znižala carine podobno kot v Urugvajskem krogu. Tretja skupina proizvodov naj bi carine znižala po Švicarski formuli. Predlogu mešane formule so nasprotovale kmetijske izvoznice skupine Cairns ter skupina držav G-20, češ da mešana formula ne zagotavlja odprtja trgov v razvitih državah. Argentina in druge članice skupine G-20 so opozorile na to, da predlog, ki ga imajo pogajalci na mizah, bogatejšim državam omogoča ohranitev visokih uvoznih carin za številne kmetijske proizvode, obenem Združenim državam Amerike dopušča nadaljevanje podpiranja domačih kmetovalcev. Japonska, Koreja, Švica in Norveška so menile, da je potrebna določena zaščita. Za zniževanje carin naj bi bilo primernejše linearno zniževanje carin.

Razhajanja glede dostopa na trg so povzročila težave v nadaljevanju pogajanj. Šele spomladi leta 2004 je skupina G-20 oblikovala nov koncept dostopa na trg, ki je vključeval »tired« formulo. Po tem predlogu naj bi se oblikovali določene obroči, ki imajo enako raven carine in naj bi bili predmet znižanja. Omogoča upoštevanje različnih struktur carin v razvitih državah in državah v razvoju. Formulo je dopolnjeval koncept harmonizacije. Države z nižjo ravniyo zaščite so nagovarjale k temu, da naj bi Razvojna runda izenačila carine med državami, kar pa se lahko doseže le s progresivno formulo, kjer je obseg znižanja povezan z ravniyo carine.

5.5.2 Domača podpora

Izvozniki kmetijskih proizvodov so se zavedali, da je potrebno v okviru Razvojnega kroga znižanje podpor na večji ravni kot v okviru Urugvajskega kroga, če želijo vplivati na svetovno trgovino. Začetek pogajanj v okviru Dohe je prinesel le malo bistvenega napredka. Šele ob odločitvi EU junija 2003, da reformirajo Skupno kmetijsko politiko, je prišlo do prvih premikov. EU je želela zmanjšati raven podpor, ki izkrivljajo trgovino, ter posledično povečati količino modrih subvencij (predvsem neposrednih subvencij). Le-to jim je omogočilo oblikovanje skupnega teksta z Združenimi državami Amerike.

Pred tem je skupina Cairns skupaj z Združenimi državami Amerike in nekaterimi državami v razvoju zagovarjala zmanjševanje modrih subvencij ter njihovo vključitev med nedovoljene subvencije. Temu so nasprotovale EU, Japonska in Koreja, ki so menile, da modre subvencije ne vplivajo oziroma je njihov vpliv na proizvodnjo in trgovino zanemarljiv v primerjavi z nedovoljenimi subvencijami. Številne razvite države in države v razvoju podpirajo odpravo modrih subvencij, saj pravijo, da so modre subvencije le začasna oblika podpore državam, zato da bi zmanjšale nedovoljene subvencije. Vsekakor bodo modre subvencije omejene. In sicer bodo razpolovljene v obdobju petih let (33%, v roku 10 let za države v razvoju) ali pa združene z nedovoljenimi subvencijami.

²⁵ Blended formula. Predlog je bil prvič podan že na Ministrski konferenci v Cancunu, vendar ni bil sprejet zaradi nasprotovanja držav v razvoju.

V letu 2004 so veliko manj kot na dosedanjih pogajanjih razpravljali o problemu zelenih subvencij, saj so se pogajali predvsem o oblikah podpore, ki izkrivlja trgovino. Kljub temu so države v razvoju predlagale količinsko omejitve tovrstnih subvencij, kar so zavrnilе vse razvite države.

EU se je zavzemala za znižanje ravni de minimis, ki je v Urugvajskem krogu znašala 5% za razvite države in 10% za države v razvoju. Temu so nasprotovale Združene države Amerike, saj so raven de minimis najpogosteje uporabljale. V kompromisnem predlogu in kasneje v avgustovskem predlogu so podprle znižanje ravni minimalne podpore. Trenutna pravica razvitih držav do izključitve minimalne stopnje podpore iz obvez znižanja bo razpolovljena, in sicer iz 5% na 2,5% kmetijske proizvodnje v obdobju petih let, medtem ko bodo države v razvoju obdržale 10%.

Številne razvite države in države v razvoju želijo, da bi se nedovoljene subvencije odpravile v roku 3-5 let za razvite države in devetih letih za države v razvoju, kar bi vse članice pripeljalo do stopnje de minimis. Nekatere pa predlagajo strma znižanja pri višjih stopnjah domače podpore, z nekaj izjemami glede na proizvode (Črnič, 2004, str. 42).

5.5.3 Izvozna konkurenca

Bistvena razhajanja v stališčih so ovirala začetek pogajanj o izvoznih subvencijah v prvih dveh letih Razvojne runde:

- razhajanja med članicami glede končnega cilja Razvojnega kroga. Združene države Amerike, skupina Cairns ter nekatere države v razvoju so si cilj oblikovale kot popolno ukinitve izvoznih subvencij v določenem času. Medtem ko je druga skupina držav, predvsem EU, znižanje izvoznih subvencij razumela kot končni cilj v nekem nedoločenem času. Subvencije naj bi se znižale le kmetijskim proizvodom, ki imajo velik pomen za države v razvoju.
- razhajanja glede instrumentov izvozne konkurence, ki naj bi jih vključili v pogajanja. Države, ki povprašujejo po kmetijskih proizvodih, so se želele osredotočiti le na izvozne subvencije. Japonska ter nekatere druge države v razvoju so želele v pogajanja vključiti tudi izvozne kredite, pomoč v hrani ter državna podjetja za izvoz.

Prvi korak k odpravi dvostranskosti v stališčih je bil storjen s skupnim tekstom EU - ZDA. Za razhajanja glede končnega cilja so predlagali mešan pristop. Izvozne subvencije za proizvode, ki jih uvažajo države v razvoju, bodo predmet znižanja v določenem času. Pri izvoznih subvencijah ostalih proizvodov naj bi se zavzemali za znižanje proračunskih izdatkov ter števila subvencij. Predlogu so nasprotovale države skupine G-20 in skupina Cairns. Zato je predsednik konference v Cancunu predlagal oblikovanje končnega datuma za naslednja

pogajanja. Vendar države v razvoju, ki so se zavzemale za popolno odpravo izvoznih subvencij tudi to ni ustrezalo.

Razhajanja v stališčih so privedla do zastoja pogajanj vse do maja 2004, ko je EU predlagala ukinitve izvoznih subvencij, vendar le, če bo njihova ukinitve pomoči v ceni združena z drugimi instrumenti izvozne konkurence. Dosega tega pa ni bila enostavna. Predlog zopet predvideva odpravo izvoznih subvencij do datuma, ki naj bi ga dosegli v pogajanjih. Nekaj pomislekov glede predloga so imele pretežno uvozno usmerjene in manj razvite države (STA, 2004a). Države v razvoju so opozarjale, da je pogajalski dokument v predlogih glede znižanja uvoznih carin in subvencij premalo zahteven do razvitih držav. EU je bila zaskrbljena glede tega, da znižanje subvencij ne bo uravnoteženo, predvsem v primerjavi z Združenimi državami Amerike. Pripravljeni so bili znižati izvozne subvencije za kmetijske izdelke, vendar le, če bi podoben korak storile tudi Združene države Amerike in ostale razvite države.

Na koncu so države dosegle kompromis. Oblikovna izhodišča za pogajanja so se zavzemala za vzporedno znižanje vseh oblik izvoznega subvencioniranja.

6 SKLEP

Z diplomskim delom sem želela predstaviti proces liberalizacije svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi, stališča posameznih držav članic do treh stebrov v dosedanjih pogajanjih ter izhodišča za nadaljevanje procesa liberalizacije svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi.

Že od vsega začetka je kmetijstvo predstavljalo izjemo v pravilih GATT. Kljub temu da je GATT prepovedoval uporabo izvoznih subvencij in uvoznih ovir za namene zaščite domačega trga industrijskih proizvodov, je kmetijstvu dovoljeval njihovo uporabo. Hrana je osnovni vir preživetja, zato so morale države, če so želele zagotoviti preskrbljenost s hrano, ohraniti kmečki način življenja ter pospeševati regionalni razvoj in zaščititi kmetijski sektor.

Do preloma na področju liberalizacije svetovne trgovine s kmetijskimi proizvodi je prišlo z Urugvajskim krogom, ki je prvič vključil v multilateralna pogajanja tudi področje kmetijske trgovine. Podpis Sporazuma o kmetijstvu leta 1995 je močno vplival na nadaljnji razvoj kmetijske trgovine, saj so dogovori na področju mednarodne trgovine močno podpirali liberalizacijo. Sporazum je pozornost podelil trem stebrom: dostopu na trg, domači podpori in izvozni konkurenci. Sledilo je osemletno obdobje implementacije obvez, katere rezultat je bila kljub prizadevanju posameznih držav še vedno relativno visoka raven protekcionizma.

Sporazum je v 20. členu za dosego dolgoročnega cilja progresivnega zniževanja podpore in zaščite določil, da se pogajanja nadaljujejo v začetku leta 2000. Pogajanjem v prvi in drugi fazi je sledilo srečanje v Dohi novembra 2001. Deklaracija konference v Dohi si je na

področju kmetijstva postavila nov mandat z bolj jasnimi cilji, nadgradila je delo dosedanjih pogajanj ter oblikovala nove roke za zaključek pogajanj. V program so vključili tudi nekatere teme netrgovinske narave.

V nadaljevanju je prišlo do več faz pogajanj, v katerih so pogajalci želeli doseči dogovor o dostopu na trg, domači podpori in izvozni konferenci. Različna stališča posameznih držav so preprečevala dosego soglasja. Po dvotedenskih pogajanjih je do nekakšnega dogovora prišlo v začetku avgusta 2004 na konferenci v Ženevi. Dogovor predstavlja le osnutek izhodišč za pogajanja, ki se ne spušča v podrobnosti posameznih postavk.

Že od vsega začetka sta najpomembnejša subjekta multilateralnih pogajanj na področju trgovine s kmetijskimi proizvodi Evropska unija in Združene države Amerike, poleg njiju se v pogajanja že dalj časa vključuje skupina Cairns ter v zadnjem času države v razvoju, ki predstavljajo večino članic WTO-ja. Kljub temu da je Evropska unija v obdobju od leta 1992 do leta 2002 močno zmanjšala količino izvoznih subvencij, so pripravljeni na nadaljnjo znižanje, vendar le pod pogojem, da bi tudi Združene države Amerike in preostale države zmanjšale izvozne kredite, izrabljanje pomoči v hrani ter druge oblike izvozne konkurence. V nadaljevanju bodo ključna pogajanja na področju domače podpore glede nadaljnje uporabe modrih subvencij. Čeprav si Evropska unija z reformami Skupne kmetijske politike vse bolj prizadeva, da bi kmetijstvu namenjala oblike pomoči, ki vse manj izkrivljajo trgovino (predvsem neposredna plačila s socialnim in okoljevarstvenim namenom). Vendar v nadaljnjih pogajanjih zna to povzročiti trenja med članicami, saj se Združene države Amerike, skupina Cairns ter nekatere države v razvoju zavzemajo za njihovo odpravo.

Glede na to, da niso oblikovani cilji pogajanj temveč le osnutki, gre pričakovati, da bi na srečanjih lahko nadaljevali z oblikovanjem ciljev. Do sedaj so namreč oblikovali le ogrodje, potrebno pa se je dogovoriti o določenih številih v okviru vseh treh stebrov pogajanj o kmetijstvu. Oblikovanje osnove za izhodišča se je izkazalo za težavnejšo nalogo. Ko bodo natančno oblikovani cilji pogajanj, bodo pogajanja po večini zaključena, saj bo zaključna faza vsebovala le še oblikovanje nacionalnih listin koncesij, ki je po mojem mnenju ena najtežjih. Predvsem politični dogodki v nekaterih državah bi v naslednjih mesecih znali podaljšati čas pogajanj.

LITERATURA

1. Beierle Thomas: From Uruguay to Doha: Agriculture Trade negotiations at the WTO. 66 str. [URL:<http://www.rff.org/Documents/RFF-DP-02-13.pdf>], 2002.
2. Burfisher Mary et al.: The Road Ahead, Agricultural Policy Reform in the WTO. Washington : USDA [URL: <http://www.ers.usda.gov/publications/aer797/aer797h.pdf>], 2001.
3. Cattaneo Olivier: What are the prospects for liberalization in agriculture. [URL: <http://gem.sciences-po.fr/textes/ten/wiltonpark.pdf>], 2003.
4. Croome John: Guide to the Uruguay Round Agreement. Hague, Boston : Kluwer Law International, 1999. 285 str.
5. Črnič Andreja: Pogajanja o trgovini s kmetijskimi proizvodi v WTO. Diplomsko delo. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 2004. 77 str.
6. Erjavec Emil: Velika njiva protislovij. Delo, Ljubljana, 27.7.2002.
7. Đerić Lilijana: Spotikanje ob neposredna plačila. Delo, Ljubljana, 5.7.2003.
8. Drogenik Jožef: Sporazumi svetovne trgovinske organizacije in obveze Republike Slovenije. Ljubljana : Center Marketing INT, 1999. 710 str.
9. Hoekman Bernard, Kostecki Michel: The Political economy of world trading system. Oxford : Oxford University Press, 1996. 301 str.
10. Ingo Merlinda: Agriculture, Trade and the WTO. Washington : The National Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2003. 252 str.
11. Koester Ulrich, Brummer Bernhard: How relevant is the failure of Cancun for world agriculture?. Hamburg : Intereconomics Hamburg, [URL:<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=485169391&Fmt=4&clientId=14813&RQT=309&VName=PQD>], 2003.
12. Kumar Andrej, Bovha Simona, Aristovnik Aleksander : Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001. 131 str.
13. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2001a. 255 str.

14. Laharnar Janja: Analiza rezultatov Urugvajskega kroga pogajanj GATT. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1995. 59 str.
15. Pilko Simona: Največ dvomov pri revnih. Dnevnik, Ljubljana, 11.10.1999.
16. Pugel Thomas, Lindert Peter: International Economics. New York : Mcgraw-Hill Higher Education, 2000. 709 str.
17. Salvatore Dominick: International Economics. New Jarsy : Prentice Hall International, 1998. 766 str.
18. Stiglitz Joseph: Trgovanje z globalnimi trgovinskimi pogovori. Finance, Ljubljana, 11.7.2004.
19. Tome Branka: Vloga GATT v procesu liberalizacije svetovne trgovine in položaj Slovenije. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1994. 68 str.

VIRI

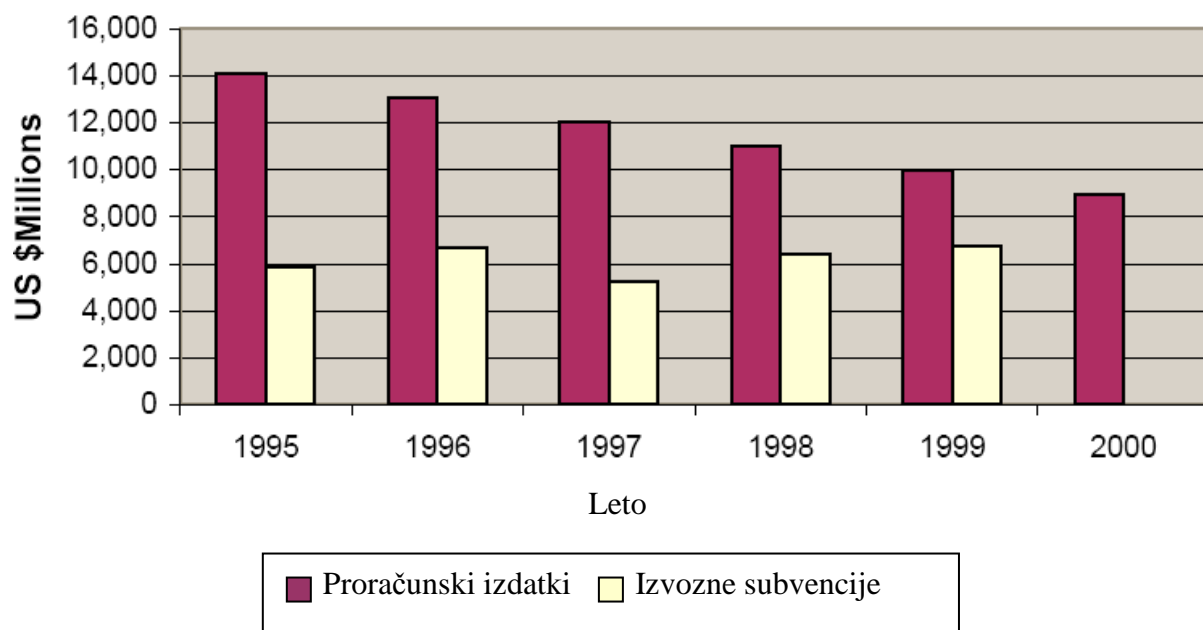
1. Agricultural policies in emerging and transition economies 2000. Paris : OECD, 2001. 90 str.
2. Business Guide to the World Trading System. Geneva : International Trade Center UNCTAD/WTO, Commonwealth Secretariat, 1999. 329 str.
3. EU politics: Alifeline for the Doha round. New York : EIU ViewsWire. [URL:<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=667534971&Fmt=3&clientId=14813&RQT=309&VName=PQD>], 2004.
4. Prema-chandra Athukorala: Agricultural Trade Reforms in the Doha Round: A Developing country perspective. New York : Journal of World Trade, 2004. 21 str.
5. Saunders C.M., Maryhofer J.: The implications for NZ trade of change in EU agricultural policy; in particular the development of agri- environmental policy, 11 str. [URL, <http://www.nzae.org.nz/conferences/2003/53-SAUNDERS.PDF>], 2003.
6. STA: Članice WTO-ja dosegle dogovor. RTV, [URL:http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=section&func=read&c_menu=...], 1.8.2004
7. STA: Pogajanja o liberalizaciji svetove trgovine za zdaj brez napredka. Dnevnik : Ljubljana, 28.7.2004a.
8. The EU Comitte of the American Chamber of Commerce: Business Guide to the EU initiatives. Brussels : The EU Comitte of the American Chamber of Commerce, 2003. 235 str.
9. Towards more liberal agricultural trade. Paris : OECD, 2001. 8 str.
10. World economy: Progress at last, but still a long way to go. New York : EIU Views Wire. [URL:<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=675087251&Fmt=3&clientId=14813&RQT=309&VName=PQD>], 27.12.2004.
11. World Trade Organization. [URL: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm], 16.6.2005.

Priloga 1: Kdo lahko subvencionira izvoz in število proizvodov, ki jih lahko subvencionirajo?

Članice OECD	Število proizvodov	Nečlanice OECD	Število proizvodov
Avstralija	5	Brazilija	16
Kanada	11	Bolgarija	44
Češka	16	Kolumbija	18
EU	20	Ciper	9
Madžarska	16	Indonesija	1
Islandija	2	Izrael	6
Mehika	5	Panama	1
Nova Zelandija	1	Romunija	13
Norveška	1	Severna Afrika	62
Poljska	17	Urugvaj	3
Slovaška	17	Venezuela	72
Švica	5		
Turčija	44		
ZDA	13		
Skupaj OECD	183	Skupaj nečlanice	245

Vir: Ingeo, 2003, str. 57.

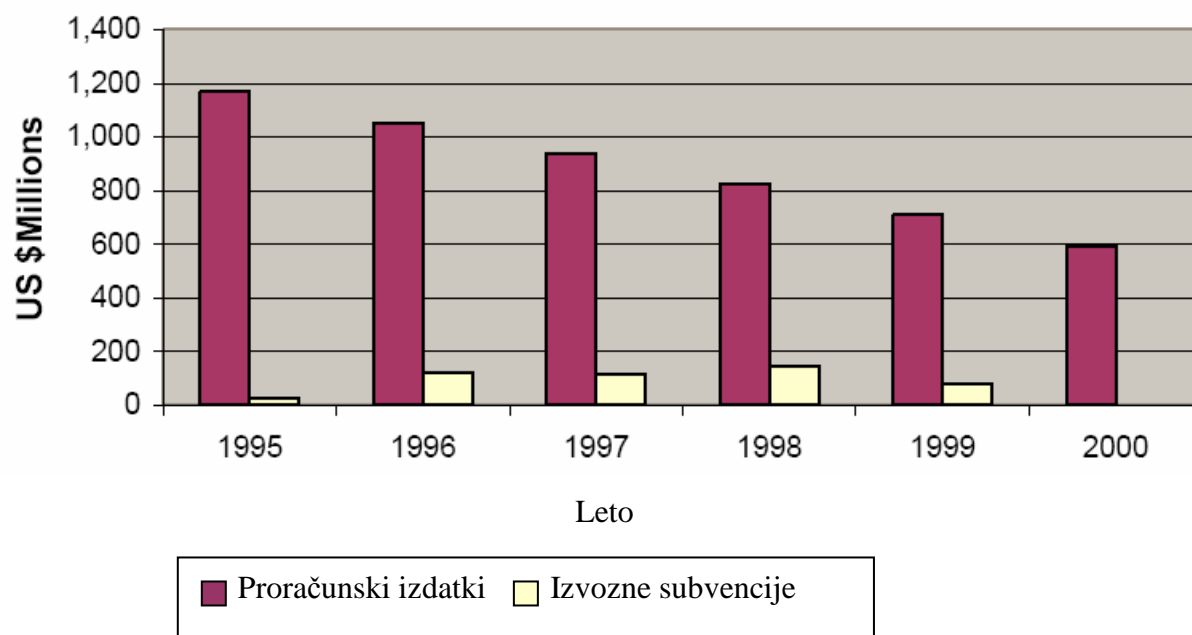
Priloga 2: Znesek proračunskih izdatkov in izvoznih subvencij po posameznih letih : EU

Vir: Beierle, 2002, str. 24.

Priloga 3: Znesek proračunskih izdatkov in izvoznih subvencij po posameznih letih:

ZDA

Vir: Beierle, 2002, str. 24.